

ВАЗОРАТИ ТАЪЛИМИ ХАЛҚИ ҶУМҲУРИИ ЎЗБЕКИСТОН
МАРКАЗИ ТАЪЛИМИ ҶУМҲУРИ

БАРНОМАИ АДАБИЁТИ ТОҶИК
БАРОИ СИНФҲОИ V-IX

ВАЗОРАТИ ТАЪЛИМИ ХАЛҚИ ҶУМҲУРИИ ЎЗБЕКИСТОН
МАРКАЗИ ТАЪЛИМИ ҶУМҲУРИ

БАРНОМАИ АДАБИЁТИ ТОҶИК
БАРОИ СИҶҲОИ V-IX

Тошканд 2003

Бо қарори Шӯрои илмӣ-методи забон ва адабиёти тоҷикӣ
Маркази Таълими Ҷумҳури аз 27 августи соли 2002 ҳамчун дас-
тур-барномаи синфҳои V-IX мактабҳои таҳсилӣ ҳамагонӣ ба
нашр тавсия шудааст.

Тартибдиҳандагон: Аслиддин ҚАМАРЗОДА,
Садрӣ САЪДИЕВ, Солеҳ ҲАЛИМОВ,
Абдусалом САМАДОВ,
Умеда ҚАМАРОВА

Муҳаррирони масъул: Амина ШАРОФИДДИНОВА,
Ҷумъаназар ЭШОНҚУЛОВ

МАКТУБИ ЭЗОҲӢ

Ба туфайли қабул шудани қонуни Республикаи Ўзбекистон «Дар бораи таълим» ва «Дастури миллии тайёр намудани кадрҳо» дар ҷараёни таълим дигаргуниҳои куллии ба амал омад. Моҳияти мафҳуми таълими умумии миёна дигар шуда, зарурияти ислоҳот дар мазмуни таълим ва усули он ба миён омад. Бо ҳамин муносибат дуруст ба роҳ мондани таълими адабиёт ва таҳияи дастури нави он аз вазифаҳои муҳими замони мо ба шумор меравад. Бинобар қорӣ шудани таълими маҷбурии нӯҳсола эҳтиёҷ пайдо шуд, ки баъзе мавзӯҳоеро, ки дар синфҳои болои мактабҳои таълими умумии омӯзонида мешуданд, ба синфҳои поён кӯчонида ва баъзеашонро аз дастури таълимии мактабҳои ҳамагонӣ бароварда, бархе аз онҳоро, ки барои таълим зарур доништа мешаванд, ба дастурҳои мактабҳои миёнаи махсус дохил карда шавад.

Дастури таълимии мазкур дар асоси ҳуҷҷатҳои расмӣ давлатӣ, аз қабили «Консепсияи омӯзиши адабиёт дар мактабҳои миёнаи умумӣ» ва «Стандарти давлатии таълим аз адабиёт» таҳия шудааст. Чанд сол аст, ки дар мактабҳои таълимашон ба забони ўзбекӣ аз рӯи ҳамин дастур амал карда мешавад ва он барои мактабҳои таълимашон ба забонҳои дигар низ ҳамчун андоза мувофиқ доништа шудааст.

Қонуни Асосии Ҷумҳурияти Ўзбекистон, инчунин қонуни Ўзбекистон «Дар бораи забони давлатӣ» барои рушду камоли забон ва адабиёт, мактабу маориф ва фарҳанги ҳамаи миллатҳои Ўзбекистон кафолат медиҳад.

Аз ин рӯ ҳангоми тартиб додани нақшаи таълими низ нақшаву дастурҳои таълимии барои мактабҳои ўзбекӣ муайяншуда ҳамчун андоза барои мактабҳои таълимашон ба забони дигар муқаррар шудааст. Бинобар ин тақсироти соатҳо барои ҳар як фан дар синфҳои ҷудогона аз сохтори пешина ба куллии фарқ мекунад. Аз ҷумла, дар синфи VI барои таълими адабиёт ба ҷои се соат дар як ҳафта ду соат ҷудо карда

шудааст. Худи ҳамин тақозо мекунад, ки дастури нави таълими офарида шуда, китобҳои дарсиву маҷмӯаҳо низ аз нав таҳия карда шаванд.

Ҳоло дар синфи IX «Адабиёт» ҳамчун курси муттасил омӯхта намешавад. Зеро бинобар зинаи охиринаи таълими умумии миёна будани синфи нӯҳум дар омӯзиши адабиёт низ бояд як қамъбасти муайян муқаррар бошад. Аз ин сабаб кӯшиш кардем, ки ҳадал имкон беҳтарин дурдонаҳои адабиёти ғании чандинасрамонро ба синфҳои гуногуни мактаби таълими умумӣ дохил намоем, то ки онҳо барои дар руҳи истиқлоли миллӣ камол ёфтани хонандагон кӯмак расонанд.

Ҷанни адабиёт дар тарбияи инсон, ки бояд дар худ сарвати руҳӣ, покизагии маънави ва такомули ҷисмониро мутаносибан ба яқдигар мувофиқ кунонида бошад, мавқеи калон дорад. Илова бар ин, дарсҳои адабиёт дар шуури хонандагон ҳисси ватандӯсти, халқдӯсти, покқичдонӣ, меҳнатдӯсти, ростқорӣ, пос доштани неъматҳои истиқлоли Ватан — Ўзбекистон ва дигар хислатҳои инсониро мустақкам намуда, онҳоро водор менамояд, ки монанди қаҳрамонҳои мусбати дӯстдоштаашон қор ва зиндагӣ кунанд. Таълими адабиёт ва мутолиаи асари бадеӣ забони хонандаро бой гардонида, каломии бадеии онҳоро инкишоф медиҳад.

Адабиёт ҳамчун як шакли санъат гуногунрангии ҳаёти инсониро дар образи бадеӣ ифода карда, завқи бадеии хонандаро ба вуҷуд меорад. Вазифаи таълими адабиёт дар он аст, ки ҷаҳонбинии мактабхононро зина ба зина инкишоф медиҳад. Адабиёт ба хонанда дар бораи олам, ҷамъият ва инсон донишҳо медиҳад, ки чунин донишҳоро аз дигар намудҳои илму фан ҳосил кардан душвор аст. Адабиёт ба худшиносии хонанда мадад расонида, ҳамеша ба шахсияти вай менигарад, нуқтаи назари ӯ, мавқеи ғоявӣ, ахлоқӣ, ҷаҳонӣ ботинии вайро инкишоф медиҳад.

Хусусияти ба худ ҳосии адабиёт ҳамчун предмети таълим дар мактаб дар он аст, ки маводи асосии он санъати сухан ба шумор меравад. Яъне нависанда тавассути адабиёт бо хонанда робита пайдо карда, ӯро бо сарвати маънави, ахлоқӣ ва эстетикӣ афкори бадеӣ мусаллаҳ менамояд.

Мақсади асосии таълими адабиёт дар мактаб ташаккул додани дунёи маънавии *инсонии комил* аст.

Вазифаҳои таълими адабиёт дар мактаб бошад, иборат аз бедор намудани меҳри донишомӯзон нисбати адабиёти бадеӣ, мутолиа кардан, фаҳмидан, таҳлил ва баён карда тавонистани афкори худ ба тарзи хаттӣ ва ё даҳони нисбати асари бадеӣ мебошад.

Мазмуни предмети адабиётро мақсаду вазифаҳои таълими он дар мактаб ташкил менамояд. Ташаккули маълумоти назарӣ оиди фаҳмидану таҳлил карда тавонистани асарҳои беҳтарини адабиёти милли ва умумичаҳони дар хонандагон мазмуни предмети адабиёти мактабиро ташкил менамояд.

Дар «Дастури миллии тайёр намудани кадрҳо» барои ташаккули маънавии ҷавонон эътибори хосса дода шудааст. Барои ин мақоми дарси адабиёт ҳамчун санъати сухан бағоят калон аст. Мо ҳангоми тартиб додани дастури мазкурӣ таълими низ ҳамин нуктаро ба эътибор гирифтаем. Бинобар ин дар дастури мазкур ба интиҳоби асарҳои, ки омӯзиши онҳо дар синф ба назар дошта шудааст, натавон ба қимати ғоявии онҳо, балки ба дараҷаи таъсиррасонии онҳо мувофиқи синну сол, ривоҷи ақлии донишомӯзи низ эътибор дода шуд. Инчунин машғулоти асосӣ будани кор дар болои матн ҳангоми таълими адабиёт дар маркази диққат меистад.

Дар дарсҳои адабиёт асарҳои бадеӣ аз ҷониби муаллим ё донишомӯзон, дар аксар ҳолат муқаммал, баъзан пора-пора хонда ва танҳо дар ҳолати ба матн таърих намудан, таҳлил шуданаш лозим аст. Барои ин бештар эътибор ба идроки бевосита аз ҷониби ҳуди донишомӯзон равона шуданаш лозим. Яъне, донишомӯзро натавон ба ҳамаи ҷиҳатҳои онҳо сохтан, балки дар вай ҳолати рӯҳӣ-педагогии мунтазам хонда истоданро бедор кардан лозим.

Бо ин мақсад омӯзгорони адабиёт аз услубҳои рангоранги таҳлили асари бадеӣ истифода бурданашон лозим. Сухани омӯзгор — нақл ё сухани муқаддимагии ӯ дар бораи ҳаёти нависанда ё алоқаи таърихӣ, ки дар асар инъикос ёфтааст, бо намоиш додани расм, навори видео ё кино, воситаҳои дигар, барои асари бадеиро муқаммал дарк кардани талаба ёри мерасонад.

Хониши намунавии омӯзгор ва хониши донишомӯз дар дарс аҳамияти махсус дорад. Ин хониш бояд хониши ифоданок бошад ва ба он пешаки тайёри дидан лозим аст.

Дар дарси адабиёт донишомӯзонро одат кунонидан лозим аст, ки матнро фаҳмида хонанд, ба задаи мантиқи, оҳанг ва тақтеъ, аломатҳои китобати диққат диҳанд, дуруст ва беҳато хонанд, хонишашон бурро ва равшан бошад.

Омӯзгор набояд дар ҷараёни таҳлили ягон асар оиди ҳамаи донишомӯзони синф як хел хулоса барорад. Вай бояд имконият диҳад, ки донишомӯзон аз рӯи як асари муайян маъноҳои гуногуни ахлоқи-эстетикӣ пайдо намоянд. Барои ин вай ҳангоми таҳлили ҳар як асари бадеӣ дараҷаи ривочи фаҳмиш, ҳолатҳои руҳии онҳо, инчунин хусусиятҳои таъсирбахши асари бадеиро ба ҳисоб гирад. Ҳангоми таҳлил эътибори асосӣ ба нишон додани қимати эстетикӣ асари бадеӣ ва идрок намудани он аз ҷониби донишомӯз равона шавад. Танҳо дар он сурат барои ба ҳиссиёти донишомӯз таъсир расонидани дарси адабиёт муваффақ шудан мумкин аст.

Вазифаҳои тарбияви-маърифӣи фанни адабиёт ва хусусиятҳои синну соли мактабиёро ба эътибор гирифта, дар синфҳои V-IX омӯзиши фанни адабиёт ба ду марҳила — зинаҷудо карда мешавад. Эътибор ба пайвастагии ва бардавомии байни марҳилаҳо дар маркази диққат нигошта шудааст.

Дар марҳилаи аввал (синфҳои V-VI) ба омӯхтани эҷодиёти шифоҳии халқ, панду андарзҳо, намунаҳои ҷудогонаи эҷодиёти адибони мумтозу муосири тоҷик, ўзбек ва адибони машҳури ҷаҳон, инчунин таҳлил намудани асарҳои ҷудогона, муайян намудани хусусиятҳои жанрии онҳо, тақомули фаҳмиши донишомӯзон аз асарҳои хурд то калонтар эътибори махсус дода шудааст. Бо ин мақсад хусусиятҳои рӯҳӣ-ҷисмонии донишомӯзони ин синну сол ба ҳисоб гирифта шуда, асарҳои интиҳоб шудаанд, ки онҳо диққати донишомӯзонро ба худ кашида ва ба онҳо дар ташаккули фазилатҳои муайяни инсонӣ хизмат менамоянд. Гирд овардани асарҳои интиҳобшуда дар доираи мавзӯҳо ба мақсад мувофиқ доништа шуд.

Дар ҷараёни таҳияи дастури мазкур шароити маҳаллии Ўзбекистон ва дар асоси талаботи он ба роҳ мондани таълими адабиёти тоҷик ба эътибор гирифта шуд. Пеш аз ҳама эътибори махсус ба адабиёти ғании гузаштаи форсӣ-тоҷикӣ, ки то имрӯз дар Мовароуннаҳру Хуросон офарида шудааст равона шуда, ворисони қонунии ин адабиёт будани тоҷиконии Ўзбекистони имрӯза дар назар дошта шудааст. Дар бар-

нома инчунин баробари овардани асарҳои адабиёти даврони гуногун, ба эҷодиёти адабиёти муосир, ки дар қаламрави Ўзбекистон зиндаги ба сар бурда, адабиёти бадеи меофанд, эътибор дода шуда, намунаҳо аз беҳтарин асарҳои онҳо оварда шудааст.

Дар барнома ба робитаҳои деринаи адабии халқҳои тоҷикӣ ўзбек низ диққати махсус дода шудааст, ки ин мувофиқи талаботи ба шароити маҳалли мувофиқ гардонидани таълими адабиёт дар мактабҳои тоҷикии Ўзбекистон сурат гирифтааст. Зеро ҳамзистии дўстона ва муносибатҳои наздики ду халқ дар тўли асрҳои зиёд робитаҳои адабии онҳоро ба вучуд оварда инкишофи вусъат додааст.

Ҳамаи ин имконият медиҳад, ки ҳангоми таҳияи барномаи мазкур мо онҳоро мувофиқи руҳи тасвир, наздикии услуб, мавзӯ ва хусусиятҳои забони, рангорангии жанрҳои адаби ҷойгир намоем. Дар давоми ин марҳила ҷойгирии асарҳо аз содда ба мураккаб боло меравад. Пайваста ба ин донишомӯзон бо фасоҳати миллии адабиётмон хабардор мешаванд. Оиди баъзе жанрҳои адаби маълумоти назарӣ пайдо менамоянд, зеро матнҳо дар атрофи рукнҳои муайян оварда шудаанд.

Дар марҳилаи дуюм (синфҳои VII-IX) эътибори асосӣ ба тасаввури муайян пайдо намудани донишомӯзон нисбати як ҳодисаи мукаммали эстетикӣ будани адабиёти миллии нигаронида шудааст. Дар ин марҳила асарҳои адаби ба тарзи хронологӣ ҷойгир карда шудааст. Лекин дар он асарҳо интиҳоб шудаанд, ки дорои қимати эстетикӣ ва дар доираи курси таълими мактабии адабиёт бошанд. Тафовут аз тарзи таълими пешина дар он аст, ки акнун эътибор на ба таърихи тараққиёти адабиёт, балки дар асоси матнҳо, ки дар асру замонҳои гуногун аз ҷониби намояндагони адабиёт офарида шудаанд ва барои боло бардоштани ташаккули олами маънавии хонандагон хизмат мерасонад, нигаронида шудааст. Дар асоси қонуниятҳои ба худ хос пайдо шудани асарҳои адабиёти бадеи ҳамчун як намуди санъат ба эътибор гирифта шудааст.

Дар ин марҳила додани маълумотҳои нисбатан мукамалтар доир ба назарияи адабиёт дар назар дошта шудааст, то ки ҳангоми фаҳмидану таҳлил намудани асарҳои бадеи донишомӯзон доир ба назарияи адабиёт маълумоти кофӣ дошта бошанд.

Дар синфҳои V-VI оид ба ҳаёт ва роҳи эҷодии адибон маълумоти мухтасар дода мешавад. Ин гуна маълумот аз синфи VII сар карда васеътар шуда, дар синфи IX желе мукамал мегардад. Омӯхтани тарҷимаи ҳоли адибон аз як тараф ба дарк кардани мазмуну мундариҷаи асарҳои дар синф омӯхташавандаи онҳо хидмат намояд, аз тарафи дигар ҷиҳатҳои ибратангези ахлоқии онҳо ба тарбияи донишомӯзон кӯмак мерасонад.

Пайваста бо омӯхтани дурдонаҳои бебаҳои адабиёти гани мумтозу муосири тоҷик дар дастур беҳтарин асарҳои адибони ўзбек ва адабиёти ҷаҳонӣ низ дохил карда шудааст. Ба ин васила донишомӯзон аз як тараф, як ҷузъи адабиёти умумиҷаҳонӣ будани адабиёти моро дарк намоянд, аз тарафи дигар, бо эҷодиёти адибони гуногуни ҷаҳон ошно мегарданд.

Омӯзгор бояд робитаву ҳамбастагии адабиёти тоҷикро бо адабиёти халқҳои гуногуни олам фаҳмонида, ба донишомӯз умумияти адабиёти умумиҷаҳонӣ ва як ҷузъи он будани адабиёти тоҷикро маънидод намояд.

Дар барномаи мазкур барои хониши мустақилона дар синфҳои V-VI эътибори махсус дода шудааст. Зеро мустақилона хондани асари дигари ягон адиб, ки ҳангоми дарс оиди ў маълумот дода шудааст, яке аз воситаҳои ба хониши мустақилона ҷалб намудани донишомӯзон мебошад. Ҳар сари чанд дар синф оиди асарҳои барои хониши мустақилона тавсияшуда сўҳбат гузаронидани омӯзгор низ мувофиқи мақсад аст. Дар мавриди мувофиқ омӯзгор метавонад, ҳатто ягон асари барои хониши мустақилона долашударо дар синф ба ҷои ягон мавзӯи дигар гузарад. Бо ҳамин мақсад дар дастур асарҳо барои хониши мустақилона дар синфҳои V-VI нишон дода шудааст.

Дар таълими адабиёт хониши беруназсинфи низ аҳамияти бузургро дорост. Зеро танҳо ба туфайли хониши беруназсинфи эътибори донишомӯзон нисбати асари бадеӣ пурқувват мегардад, эътиқоди онҳо нисбат ба қаҳрамонҳои асарҳои бадеӣ мустақкам мешавад.

Аз ин рӯ муҳаббат ба адабиёти бадеӣ танҳо бо машғулотҳо дар синф ва хониши мустақилона маҳдуд нагардида, омӯзгорон дар доираи имкон бояд ба он муваффақ гарданд, ки якчанд асар тавассути хониши берун аз синфи аз ҷониби донишомӯзон мутолиа шавад. Доир ба ин масъала дар охири

ҳар як чоряки таҳсил сўҳбати умуми гузаронида шуданаш мувофиқи мақсад аст. Омўзгор бояд ҳангоми тавсия наму-дан барои хониши берун аз синфи китобҳои навро, ки дар ибтидо ҳудаш мутолиа қардааст, тавсия намояд. Ин гуна китобҳо донишомўзонро ба эҷодкорӣ водор менамояд. Онҳо метавонанд, ба саволҳои худ оиди воқеаҳои ҳаёти ҷавобҳои мувофиқ пайдо намоянд.

Дар ҷараёни таълифи дастури мазкур мо кўшиш қардем, ки дар ҳар синф намуд ва миқдори қорҳои ҳатти ва шифоҳи-ро нишон диҳем. Ин намуди қор аз омўзиши асарҳои бадеӣ бармеояд ва ба таҳлили онҳо кўмак мерасонад. Онҳо донишомўзонро ба фикрронии мантиқӣ меомўзонанд, эҳсосоти эстетикӣ онҳоро ривоч медиҳанд, малакаи онҳоро ба таҳлили асарҳои бадеӣ ташаккул медиҳанд. Инчунин, қорҳои ҳатти ва шифоҳӣ дорои аҳамияти қалони маърифӣ мебошанд. Иҷрои онҳо ба омўзиши забони модарӣ, ташаккули нутқи ҳатти, аз бар намудани луғатҳои душвор кўмак мерасонад.

Дар дастур талаботи асосӣ ба донишу маҳорати донишомўзон дар ҳар синф нишон дода шудааст. Ин талабот дар асоси ба ҳисоб гирифтани хусусиятҳои синну соли, ҷиҳатҳои таълимӣ-педагогӣ асарҳои омўхташудаи стода ба вучуд омадааст. Дар муайян намудани талаботи асосӣ ба донишу маҳорати донишомўзон эътибори асосӣ ба ҳамчун асари санъат дар қардани асарҳои бадеӣ аз ҷониби онҳо равона қарда шудааст. Ин талабот аз нишондодҳои Стандарти давлатии таълим ҳам болотар меистад.

Бо мақсади боло бардоштани ташаббускории омўзгори адабиёт, ба вучуд овардани афкори озод ба ў, инчунин истифода аз маводи кишваршиносӣ маслиҳат дода мешавад, ки 10-15 фоизи маводи дастур аз ҳисоби материалҳои маҳалли иваз қарда шавад. Барои ин омўзгор метавонад шароити минтақа ва маҳалро ба эътибор гирифта, асари ба ҳудаш маъқули адабиёро бо ягон мавзӯи дигар иваз намояд. Бо ин мақсад вай танҳо дар нақшаи солони худ дигаргунӣ дохил намуданаш ва онро Шӯрои педагогӣ мактаб дар ибтидои соли хониш тасдиқ намуданаш қофист. Инчунин аз рӯи зарурат ва мувофиқи маҳорати омўзгор миқдори соатҳо дар доираи мавзӯҳо низ иваз шуданаш мумкин аст.

Дар мактаб омўзиши адабиёт ба ғайр аз дарс бо усулҳои машғулоти факултативӣ, шабнишиниҳои адаби, муҳоҷиса, во-

хўриҳои адаби, маҳфилҳои адаби, монтажҳои адаби, намоишномаҳои адаби, саёҳатҳои адаби, анҷумани китобхонон ва шаклу тарзҳои дигар низ сурат гирифтаниш дар назар дошта мешавад, ки ин ҳам ба маҳорати омўзгор вобаста аст.

Дар дастури мазкур шеърҳо барои аз ёд қардан аз назми мумтоз ва ашъори адибони муосир дар назар дошта шудааст. Бо ин мақсад номгўи шеърҳо барои аз ёд қардан оварда шудаанд. Зеро аз бар қардани матни бадеӣ ба ғайр аз дорои аҳамияти эстетикӣ ва таърихӣ доштан, барои мустақкам намулдани қувваи ҳофизаи донишомўзон фоидабахш аст.

Ҳамин тариқ, дар дастури мазкур силсилаи тадбирҳо нисбати ташаккули **инсонии комил**, ки дорои афкори мустақил, пайванди зебоӣ, даркунандаи сухани бадеӣ бошад, тавсия қарда шудааст. Аз он эҷодкорона истифода бурдан ба салоҳдиди ҳуди омўзгорон вобаста аст.

Таълифи китобҳои дарсӣ низ дар якҷоягӣ бо маҷмӯаҳо-хрестоматияҳо сурат хоҳанд гирифт, ки дар таҳияи онҳо низ ҳамин дастур ҳамчун асос хизмат хоҳад қард.

Аслиддин ҚАМАРЗОДА,

*Устоди Донишгоҳи Давлатии Самарқанд
ба номи Алишер Навоӣ, Раиси Шӯрои
илмӣ-услубии забон ва адабиёти тоҷики
Маркази таълими ҷумҳурӣ, Қорманди
шоистаи фарҳанги Республикаи
Ўзбекистон*

БАРНОМАИ ТАЪЛИМИ АДАБИЁТ

Синфи V (102 соат)

Дарси аввал — **Дарси истиқлол** (1 соат)

Мадҳия — суруди миллии Ўзбекистон. Аз ҷониби Шоир халқии Ўзбекистон Абдулло Орифов таълиф шудани он. Оҳангсоз Мутал Бурҳонов. Ҳар субҳу шом тавассути радио ва телевизион, инчунин дар маросимҳои тантанавӣ иҷро шудани мадҳияи Ўзбекистон. Маълумот дар бораи дигар рамзҳои давлати Ўзбекистон: Герб, Парчам, Конститутсия — Қонуни Асосӣ. Эҳтиром намудани ин рамзҳо. Аз ёд кардани Мадҳияи Давлатии Ўзбекистон.

Маълумот дар бораи асари бадеӣ (2 соат).

Маълумот дар бораи адабиёт. Аз калимаи арабии «адаб» гирифта шуда, маъноҳои хулқи нек, рафтору кирдори нек, хушодобӣ, соҳиби шарму ҳаё будан ва ғайраҳоро ифода кардани он. Эҷодиёти шифоҳои халқ ва адабиёти хаттӣ. Санъати сухан будани адабиёти бадеӣ. Асарҳои назмӣ ва насри.

САВТУ САДОИ СУРУДУ ТАРОНА

Суруд ва хелҳои он (3 соат).

Аз қадимтарин шаклҳои назми халқӣ будани суруд. Оҳангнокӣ дар суруд. Сурудҳои мавсимӣ ва маросимӣ. Иҷрокунандагони он. Сурудҳои алла ва эътибор ба он дар гузашта ва имрӯз. Сурудҳои халқӣ дар бораи шӯриши Восеъ.

Чистон (2 соат).

Аз ибораи «чист он?» гирифта шудани чистон. Оид ба воқеа, ҳодиса, ашёҳои гуногун, инсон, ҳайвонот, олами наботот гирифта шудани чистон. Мавқеи чистон дар васеъ намудани ҷаҳонбинии бачагон. Ба тариқи назму наср гуфта шудани чистон. Чистон-масъала. Чистонҳои халқӣ ва китоби.

ДАР ОЛАМИ АФСОНАҲО

Афсона — намуди қадимтарини эҷоди бадеӣ (1 соат).

Маълумот дар бораи афсона ва хусусиятҳои он. Дар афсонаҳо ифода ёфтани олами сеҳрангези инсон, орзую умеди мардум. Афсонаҳои халқӣ ва китоби. Дар афсонаҳои «Чуба-

ки сандалвор», «Писари хоркаш», «Савоби нимта нон» ва ғайра тасвир ёфтани орзуву ниятҳои гузаштагони мо дар бораи зиндагии гуворо. Инъикоси муборизаи байни қувваҳои некию бади, равшанию торикӣ дар афсонаҳои халқӣ. Таҷассуми муносибати инсон бо табиат ва олами ҳайвонот дар афсонаҳо.

Эраҷи тилисмшикан (2 соат).

Баёни мазмуни афсона. Тасвири қаҳрамонию далери, фидокорию собитқадामी Эраҷ дар афсона. Ғалабаи Эраҷ аз болои девон ҳамчун тантанаи ақлу заковати инсон ва шучоату далерии он. Қироати порча аз афсона — қисми дуҷуми он «Шикасти тилисм».

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи муболиға.

Шерак (1 соат).

Баёни мазмуни афсона. Дар афсона инъикос гардидани меҳнатдӯстӣ. Ба туфайли меҳнат ва ақлу заковат ғалаба қардани инсон аз болои қувваҳои бади — девон. Шерак — намунаи баланди ҷавони бошучоат. Инъикоси суҳаббати самими инсон дар афсона. Кор бо луғат.

Хониши мустақилона: Афсонаҳои «Зани ҳунарманд», «Чўбаки сандалвор», «Кали зирак», «Писари хоркаш».

Ганс Христиан Андерсен ва афсонаи «Қувони ёбой» (2 соат). Маълумот дар бораи Андерсен. Баёни афсонаи «Қувони ёбой». Дар афсона тасвир ёфтани муборизаи байни бухлу ҳасад ва ростию нақҷорӣ. Тантанаи ғалабаи адолат аз болои ҷаҳолат. Тарғиби ҳислатҳои нек аз қабилӣ босабри, пуртоқати, нотарси ва далерии шучоатнокӣ дар афсона. Қироати порча аз асар.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи сужети асари бадеӣ (1 соат).

Чингиз Айтматов ва афсонаи «Момагавазни чанбаршоҳ» — порча аз повести «Киштии сафед» (2 соат).

Маълумот дар бораи адиб. Баёни мазмуни афсона. Инъикоси муносибати инсон бо табиат дар афсона. Мазаммати ҳислатҳои ношоҷаи инсонӣ дар асар. Аҳамияти асар дар тарбияи экологии донишомӯзон. Тавсия намудани хондани повести «Киштии сафед» ба сифати хониши берун аз синф.

Адаш Истад ва афсонаи вай «Овозаи Рустам» (2 соат).

Маълумот дар бораи адиб. Санҷати афсонапардозӣ дар эҷодиёти нависанда. Баёни афсонаи «Овозаи Рустам». Ҳикоятҳои Рустам

ба бачаҳо. Мубориза бурдани Рустам ба муқобили қувваҳои бади. Мурочиат намудани сӯғдиён барои аз душман халос кардани онҳо ба Рустам. Муносибати афсона бо зарбулмасали халқӣ.

Хониши мустақилона: Афсонаи «Самарқанд дар кучост?».

Нақлу ривоятҳо (2 соат).

Ҳикояти шифоҳои халқӣ будани нақлу ривоятҳо. Дар асоси онҳо қарор доштани образ ва воқеаҳои ҳаёли ва аз ҷониби гӯянда ва шунаванда ҳақиқӣ шуморида шудани онҳо. Дар нақлу ривоятҳо рафтани сухан аз рӯйдодҳои гузашта, ҳозира ва оянда. Аз ҷиҳати мавзӯ ба якчанд гурӯҳ чудо шудани нақлу ривоятҳо. Ривоятҳо оиди пайғамбарон, шахсони таърихӣ, қаҳрамонҳои асотирӣ, чину ачина, деу пари, бихишту дӯзах, ҳайвонот ва паррандагон. Баёни ривоят дар бораи Хоҷаи Хизр.

Ривоятҳо оиди Луқмони Ҳаким (2 соат).

Ҳакими афсонавӣ буда, ба образи бадеӣ табдил ёфтани Луқмони Ҳаким. Аз рӯи ривоятҳо шахси фозил ва донишманди бузург будани ӯ. Дар байни халқ ҳамчун табиби ҳозиқ шӯҳрат доштани Луқмони Ҳаким ва аз дасти ӯ шифо ёфтани беморони вазнинтарин. Ривоятҳои «Ҳикмат омӯхтани Луқмон», «Луқмони ҳаким дар бораи шинохтани дӯст», «Ривояти шикорчӣ, ду кабӯтар ва Луқмони Ҳаким». Дар ин ривоятҳо инъикос ёфтани ғалабаи ақлу хирад, донишу ҳунари инсон аз болои хислатҳои бадию бахили ва золимии шохони бедодгар. Ҳурмату эътибори халқ нисбати Луқмони Ҳаким. Қироати ҳикоятҳои дигар оиди Луқмони Ҳаким.

Хониши мустақилона: «Пандҳои Луқмони Ҳаким».

Абӯали ибни Сино ва нақлу ривоятҳо дар бораи вай (3 соат).

Маълумот дар бораи Абӯали ибни Сино. Саъю кӯшиши вай барои аз худ намудани илмҳои гуногун. Шӯҳрати Сино ва хислатҳои ҷудогонаи вай. Дар онҳо тасвир ёфтани зиракӣ, ҳассосӣ, донишмандӣ, соҳибтадбири барин сифатҳои Ибни Сино. Баёни мазмуни ривоятҳои «Танга дар зери курсӣ», «Бемор, мор ва косаи шир», «Кӯдак ва ангуштарини модар», «Абӯали ва қудунгарони Самарқанд».

Хониши мустақилона: «Аҳмади Сомонӣ ва муаллими ӯ», «Анӯшервон ва вазири вай», «Анӯшервони одил ва пири боғдор», «Гурбаи бемор».

Ҳикояти Фирдавсии Тӯси (аз Зайниддин Восифи) — (2 соат).

Баёни мазмуни ҳикоят. Аз ҷумлаи ривоятҳои дар гузашта дар бораи шахсони номдору баландмартабаи таърихӣ боф-

ташуда будани он. Дар ривоят оварда шудани воқеаи бо «Шоҳнома» рӯйдода. Ҳаҷвияи шоир дар бораи Султон Маҳмуд ва оқибати он. Муносибати ҳикояти мазкур бо тарҷумаи ҳоли Фирдавси. Навиштани кори хаттӣ аз рӯи ҳикоя.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи ғояи асари бадеӣ (1 соат).

Латифаҳои халқӣ дар бораи Насриддин Афандӣ ва Мулло Мушфиқӣ (2 соат).

Маълумот дар бораи латифа. Маънии шӯҳӣ, мутоиба, сухани бозарофатро ифода намудани латифа. Дар адабиёти шифоҳӣ ва хаттӣ тоҷик аз қадим вучуд доштани он. Мулло Мушфиқӣ ва Насриддин Афандӣ ҳамчун қаҳрамонҳои асосии латифаҳои тоҷикӣ. Аҳамияти тарбиявӣ ва ахлоқӣ доштани латифаҳо.

Мушфиқӣ ва Мулло Мушфиқӣ ҳамчун қаҳрамони латифаҳои тоҷикӣ. Баёни латифаҳои «Ин саллаю чомаи ман набудааст», «Фақат дар даруни тобут набошед», «Луч гӯронед ҳам майлаш», «Дузд ва Мушфиқӣ».

Қаҳрамони бисёре аз латифаҳои мардуми Шарқ будани Насриддин Афандӣ. Рангоранг будани мавзӯ ва мундариҷаи латифаҳои Афандӣ. Дар латифаҳои Афандӣ тасвир ёфтани доногӣ, ҳозирҷавобӣ ва заковатмандии ӯ. Баёни латифаҳои «Масъала ранги дигар мегирад», «Моҳ манфиатнок аст, ё Офтоб».

Барои хониши мустақилона тавсия намудани латифаҳои халқӣ.

Ҳикоятҳо аз «Рисолаи дилкушо»-и Убайди Зоконӣ (3 соат).

Маълумот дар бораи адиб. Баёни ҳикоятҳо аз «Рисолаи дилкушо». Ба латифаҳои халқӣ монанд будани онҳо. Дар ин ҳикоятҳо танқид ва ё ҳаҷв карда шудани унсурҳои ношоёни аъзоёни ҷамъият. Кор бо лугат.

Абдусалом Деҳотӣ — ҷамъунандаи латифаҳои халқӣ (2 соат).

Маълумот дар бораи Абдусалом Деҳотӣ. Латифаҳои халқӣ аз ҷумла, мардуми Самарқандро ҷамъ кардани вай. Баёни латифаҳои «Хайрият, ки шутур ба бомат набаромадааст...», «Ёқубаком калон-ми, губур?», «Не-е хобашон бурдагист!», «Равғанхарири ширинӣ». Қаҳрамони ин латифаҳо ва хислатҳои хандаовари онҳо.

Барои хониши мустақилона фармудани дигар латифаҳои халқӣ.

САЁҲАТ БА ОЛАМИ АХЛОҚУ ОДОБ

Зарбулмасал ва мақолҳо — дурдонаҳои панду ҳикмат
(2 соат).

Хусусиятҳои асосии зарбулмасал ва мақолҳо. Дар зарбулмасал ва мақолҳои халқӣ инъикос ёфтани ақлу заковати инсонӣ ва тарзи тафаккури онҳо. Бо ибораҳои рехта ва хеле мӯъҷаз ифодаёбии онҳо. Ба сухани гӯянда обу ранги бадеӣ бахшидани зарбулмасал ва мақолҳо ва мавқеи онҳо дар ифодаи фикру ахлоқи гӯянда. Мавқеи зарбулмасалу мақолҳо дар асарҳои бадеӣ. Аҳамияти зарбулмасал ва мақолҳо дар тарбияи рӯҳӣ-маънавии инсон. Маънидод намудани якчанд зарбулмасал ва мақолҳо.

Назариya адабиёт: маълумот дар бораи маҷоз (1 соат).

Зарбулмасал ва мақолҳо дар ҳикоят ва тамсилот (4 соат).

Мутолиа, маънидод ва дарёфт кардани зарбулмасалу мақолҳо дар ҳикоятҳои «Зоғ ва Кабк», «Ба сухан аблаҳ мегиранд...», «Бе пир марав...», «Дурӯғи маслиҳатомез...», «Душмани доно...», «Тухмдуд — шутурдуд мешавад». Ташкили кори хаттӣ дар доираи мавзӯ.

Назариya адабиёт: маълумот дар бораи тамсил (1 соат).

Панду андарзҳо (3 соат).

Панду андарзҳо чузъи муҳими афкори панду ахлоқи. Аҳамияти панду андарзҳо дар ташаккули шахсият ва маънавияти инсон. Муносибатҳои асосии байниҳамдигарӣ ва ҷамъияти одамонро фаро гирифтани панду андарзҳо ва ба тарбияи инсонӣ комил нигаронида шудани онҳо. Дар адабиёти тоҷик решаи қадимӣ доштани осори панду андарзӣ ва дар онҳо тарғиб ёфтани ахлоқи нек ва нақӯҳиши ахлоқи бад. Мутолиа ва маънидод кардани як қатор панду андарзҳо аз осори адибони мумтоз. Мавзӯ ва мазмуни манду андарзҳои Рӯдакӣ, Фирдавси, Носири Хисрав, Саъдии Шерозӣ, Абдурахмони Ҷомӣ.

Барои мутолиа ва ҳифз кардан супоридани панду ҳикматҳо.

«Пирӯзинома» — маҷмӯи панду андарзҳо (2 соат). ///

Маълумот дар бораи «Пирӯзинома»-и Ибни Сино. Ҷамчун маҷмӯи панду андарзҳо бо супориши подшоҳи Сосониён Хусрави Анӯшервон аз тарафи вазири ӯ Бузургмеҳр офарида шудани он ва бо номи «Андарзи Хусрави Анӯшервон» шӯҳрат ёфтани асар. Назар ба маълумотҳо аз ҷониби Ибни Сино аз забони паҳлави ба тоҷикӣ тарҷума шудани он. Ба

тарзи саволу ҷавоб иншо гардидани асар. Дар «Пирӯзинома» тарғиб гардидани зарурати илму ҳунаромӯзи ва дигар хислатҳои ҳамидани инсонӣ. Мазаммат гардидани хислатҳои бад.

Мутолиаи асар. Маънидод кардани порчаҳои ҷудоғонаи он. Кор бо луғат. Ҳифз кардани порчаҳо аз асар.

Абулқосими Фирдавси ва гуфтори ӯ андар ситоиши хирад (3 соат).

Маълумот дар бораи Абулқосими Фирдавси. Қироат ва маънидод намудани «Гуфтор андар ситоиши хирад» аз қисми муқаддимавии «Шоҳнома». Тасвири зарур будани илму донишомӯзи ва аҳамияти он дар ҳаёти инсон. Аҳамияти илму дониш дар рӯзҳои мо ва пойдор будани ғояи гуфтори шоир андар хирад.

Ҳифз кардани порчаҳо аз «Гуфтор...» Кор бо луғат.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи маснави (1 соат).

Носири Хусрав ва тамсили ӯ «Уқоб» (2 соат).

Маълумот дар бораи адиб. Қироат ва маънидоди шеъри «Уқоб». Шарҳи калимаҳои душворфаҳми шеър аз рӯи фарҳанг. Ба наср баргардонидани шеър ва муайян кардани зарбулмасал дар он.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи вазни ҳичо ва арӯз (1 соат).

Абдурахмони Ҷомӣ ва панду ҳикматҳои ӯ (3 соат).

Маълумот дар бораи адиб. Мавқеи панду ҳикматҳо дар эҷодиёти Абдурахмони Ҷомӣ. Мавзӯ ва мундариҷаи онҳо. Панду ҳикматҳои Ҷомӣ дар таърифи сухан, китоб, мактаб, таълимомӯзи, хушхатӣ ва дигар унсурҳои маърифати инсонӣ.

Хониши мустақиллона: ҳикоятҳо аз «Баҳористон». Аз ёд намудани панду ҳикматҳои адиб.

Ҳикояти касби адаб кардани Бехрӯз аз маснави «Бехрӯзу Баҳром»-и Камолиддин Биноӣ (3 соат).

Маълумот дар бораи Камолиддин Биноӣ ва достони ӯ «Бехрӯзу Баҳром». Мутолиа ва баёни ҳикоят аз достон. Дар ҳафт-солаги ба мактаб рафтани Бехрӯз ва майли хониш кардани ӯ. Баъд сӯи мадраса (мактаби оля) рафта, тамоми илмҳои замонаро аз худ кардани вай. таърифи китоб ва китобдӯст дар ҳикояти овардашуда. Нақли ҷавоби писари баққол ва подшоҳ.

Ба наср баргардонидани ҳикоят ва ҳифз намудани порчае аз он.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи қофия ва ра-
диф (1 соат).

Китобҳои Хусайн Воизи Кошифи — асарҳои панду ах-
лоқӣ (3 соат).

Маълумот дар бораи Хусайн Воизи Кошифи. Инъикос
гардидани ақлу заковати ӯ дар китобҳои «Ахлоқи Мӯҳсинӣ»,
«Анвори Суҳайли», «Асрори Қосимӣ», «Оинаи Сикандарӣ».
Дар асоси «Калила ва Димна» ном афсонаи қадимаи ҳинд
навишта шудани «Анвори Суҳайли». Дар тамсил ва ҳикоя-
тҳои гуногун тасвир шудани ахлоқи неки инсонӣ. Баёни
ҳикоятҳои «Оқибати ҳасуд», «Марди сайёҳ». Таърифи ҳалоли,
покнатӣ дар ҳикояҳо.

Кор бо луғат. Ташкили кори мустақилона.

Муҳаммад Авфии Бухорӣ ва «Ҷомеъ-ул-ҳикоёт»-и вай
(2 соат).

Маълумот дар бораи адиб. «Ҷавомеъ-ул-ҳикоёт» — маҷ-
мӯаи ҳикоятҳои тарбиявӣ-ахлоқӣ. Инъикоси хислатҳои гу-
ногуни инсонӣ дар ҳикоятҳои маҷмӯа. Баёни ҳикояти «Зар-
гар ва Начҷор». Дуздидани Заргар ва Начҷор бутро. Фиреб
додани Заргар Начҷорро. Дар ҳикоят инъикос ёфтани хиё-
нат ба дӯстӣ.

Кор бо луғат. Ташкили кори мустақилона аз рӯи матн.

ИМОН ВА ЭЪТИҚОД

Ҳадис (3 соат)

Маълумот дар бораи Исмоили Бухорӣ ва илми ҳадис. Дар
асари Исмоили Бухорӣ «Ал-адаб — ал муфрад» («Дурдонаҳои
адаб») ҷамъ оварда шудани ҳадисҳои Муҳаммад (а.с.) пайғам-
бар. Дар ҳадисҳо батарзи ҳикоятҳои мӯъҷазӣ воқеаи ифода ёфта-
ни зарурияти нигоҳ доштани ҳурмати падару модар, раҳму ша-
фқат ва некию некӯкорӣ ба мардум, соҳиби имону эътиқод
будан, нигоҳ доштани ҳисси меҳру садоқат ба дӯстон ва дигар
хислатҳои ҳамидаи инсонӣ. Пос доштани хотираи Исмоили Бу-
хорӣ ва эҳтиром нисбат ба ӯ дар замони мо. Бунёди мақбараи
Исмоили Бухорӣ дар Самарқанд ва зиёратгоҳи оламиён гар-
дидани он.

«Ҷаҳор китоб» — маҳзани имону эътиқод (3 соат).

Имон ва эътиқод ҳамчун арзишҳои милли. Шӯҳрати
«Ҷаҳор китоб» дар байни мардуми Мовароуннаҳру Хуросон

хамчун китоби дуюм баъди «Қуръон». Асосҳои шариатро ба тариқи муъҷазу дилпазир дар чаҳор қисми алоҳида фаро гирифтани он. Дар «Чаҳор китоб» инъикос ёфтани афкори динӣ, илмӣ, бадеӣ ва фарҳангии мрдуми мо. Як намунаи пандномаи басо ҷолиби назмию насрӣ будани ин асар. Аҳамияти китоб дар ташаккули маънавият ва маърифати хонандагон. Қироат ва маънидодӣ порчаҳо аз фасли «Дар баёни маърифати имон», «Панду ҳикматҳо».

Ҳифз намудани порчаҳои шеърӣ асар. Кор бо луғат.

Шугунҳо (2 соат)

Мақтаби бузург будани таҷрибаи рӯзгор. Мавқеи шугунҳо дар байни мардум ҳамчун панду ҳикмат ва зарбулмасалу мақолҳо. Дар шугунҳо инъикос ёфтани ҷузъҳои ҳаёт, ахлоқи ҳамидаи инсонӣ, эҳтироми анъанаҳои ниёгон. Ба вуҷуд омадани шугунҳо вобаста бо урфу одат ва арзишҳои миллӣ. Мутолиаи шугунҳои дар китоби дарсӣ овардашуда. Мутобиқати шугунҳо ба ҳаёти замони мо.

Ҳифз намудани шугунҳо. Навишта гирифтани шугунҳо аз калонсолон.

БИҲИШТ — ЗЕРИ ҚАДАМИ МОДАРОН

Модар ва таърифи вай дар адабиёти бадеӣ (2 соат).

Эраҷ Мирзо ва «Модарнома»-и вай. Инъикоси муҳаббати модар ба фарзанд дар шеърҳои «Модар», «Муҳаббати модар», «Дили модар». Қироати ин шеърҳо. Аҳамияти ин шеърҳо дар тарбияи донишомӯзон нисбати пос доштани меҳри модар.

Ҳифз кардани шеъри «Модар».

Лоиқ Шералӣ ва шеърҳои ба модар бахшидаи ӯ (3 соат).

Маълумот дар бораи ҳаёт ва эҷодиёти шоир. Қироати шеъри «Насихати модар». Баёни мазмуни шеър. Ифоданок хондани шеъри «Ту монанди замин танҳои!». Моҳияти шеърҳои дар таърифи модар навиштаи Лоиқ.

Ҳифз намудани шеърҳои ба модар бахшида.

Ўткур Ҳошимов ва ҳикояҳои дар васфи модар навиштаи вай (2 соат).

Маълумот дар бораи адиб. Хусусиятҳои тарбияви-ахлоқи доштани асарҳои нависанда. Ба модар бахшида шудани қиссаи «Корҳои дунё» ва як қатор ҳикояҳои адиб. Дар ҳикояҳои

«Оқибат» ва «Нон» тасвир ёфтани овони бачагии нависанда. Мутолиа ва баёни ҳикояҳо.

Ташкили кори мустақилона: навиштани кори хаттӣ дар мавзӯи «Модарам — ҷону дилам».

ТО ТАВОНӢ ДӢСТОНРО ГУМ МАКУН

Дӯстии Абдураҳмони Ҷомӣ ва Алишер Навоӣ — дӯстии беҳамто (3 соат).

Аҳамияти дӯстӣ дар ҳаёти инсон ва ҷамъият. Мавқеи дӯстӣ ва садоқат дар шароити истиқлоли милли. Дӯстии Абдураҳмони Ҷомӣ ва Алишер Навоӣ. Муносибатҳои устоду шогирдона байни ду адиби мумтоз. Самараҳои бузурги ин дӯстӣ дар ривоҷу равнақи илму фан ва санъату адабиёт. Мавзӯи ва мундариҷаи асари Алишер Навоӣ «Ҳамсат-ут-мутаҳаййирин». Мутолиаи ҳикоятҳо аз ин асар. Баёни «Ёддошти Восифӣ дар бораи ҳамсӯҳбат шудани Қозизодаи Сиистон бо Навоӣ ва Ҷомӣ».

Кор бо луғат.

Ҳониши мустақилона: Марсияи Навоӣ ба вафоти Ҷомӣ.

Дар оинаи дӯст гирифтани (аз «Қобуснома»)-и Кайковус (2 соат).

Маълумот дар бораи Унсуралмаолии Кайковус ва асари ӯ «Насихатнома». Ҳамчун «Қобуснома» шӯҳрат доштани ин асар. Мутолиа ва маънидоди боби «Дар оинаи дӯст гирифтани». Таҳлили ҳикоятҳои ба дӯст бахшидашудаи асар ва таҳлили он дар ҳаёти имрӯза

Саъдии Шерозӣ. «Гили хушбӯӣ» (2-соат)

Маълумот дар бораи Саъдии Шерозӣ ва эҷодиёти ӯ. Қироати шеърҳои «Гили хушбӯӣ». Дар шеър маҷозан тавсифи шудани дӯстиву рафоқат бо одамони хуб.

Ҳифзи қардани шеър. Кор бо луғат.

Болта Ортиқов «Нони Самарқанд» (2 соат).

Маълумот дар бораи Болта Ортиқов ва китобҳои барои бачаҳо навиштаи вай. Баёни ҳикояи «Нони Самарқанд» бо такмили таҳрир дохил шудани ин ҳикоя дар «Достони Самарқанд». Дар ҳикоя тасвир ёфтани қадри нони Самарқанд пайваста бо дӯстиву рафоқат. Иззату икромии меҳмоннишонаи ахлоқи хуб. Ҳабибаи духтари меҳнатдӯст. Ба туфайли

дўстиаш бо Қосим боз ҳам шўҳрат ёфтани нону нонвои Самарқанд.

Навиштани кори хатти дар асоси матни ҳикоя.

Хониши мустақилона: Барот Бойқобилов, манзумаи «Меҳрнома».

АСРОРИ ОЛАМИ БАЧАҒИ

Убайд Раҷаб — шоири бачагон (3 соат).

Маълумот дар бораи адиб. Мавзӯ ва мундариҷаи шеърҳои Убайд Раҷаб. Тасвири одамони меҳнативу ҳунарманд дар шеърҳои адиб. Мувофиқи хусусиятҳои синну соли бачагон навишта шудани шеърҳои Убайд Раҷаб. Қироати шеърҳои «Модарам», «Нони гарм». Дар ин шеърҳо ифода ёфтани эҳсосоти бачагон.

Ҳифз кардани шеърҳои Убайд Раҷаб.

Аминҷон Шукӯҳӣ. «Об аз кучо меояд?» (2 соат).

Маълумот дар бораи Аминҷон Шукӯҳӣ. Офаридани ҳислатҳои бачагон дар қиссаҳои «Об аз кучо меояд», «Асаду Самад», «Боғи шакарханд». Тасвири меҳнатдӯсти, рӯзи бачаҳо ба илму дониш дар асарҳои адиб. Баёни порчаи «Моҳи Асад» аз қиссаи «Об аз кучо меояд?». Муносибати Асаду Самад ба табиат. Аҳамияти қисса дар тарбияи экологии бачагон.

Ташкили кори мустақилона.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи портрети асари бадеи (1 соат).

Ғафур Фулом. Саргузашти бачаи шум. (2 соат).[?]

Маълумот дар бораи Ғафур Фулом ва асари вай «Бачаи шум». Баёни порча аз асар. То андозае характери ҳасбиҳои доштани қисса. Тасвири ҳаёти бачагон ва муносибати онҳо нисбат ба шахсони золим дар асар. Бебақо будани дурӯғӣ ва зарари он. Лаҳзаҳои хандаовари асар.

Хониши мустақилона: Тавсия намудани мутолиаи қисса ҳамчун маводи хониши берун аз синф.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи характери бадеи (1 соат).

Нодар Думбадзе. «Ношукр» (2 соат).

Нодар Думбадзе адиби маъруфи асри ХХ. Мавзӯ ва мундариҷаи асарҳои вай. Аз ҳаёти бачаҳо, мушоҳидаҳои онҳо нисбати ҳаёт ҳикоя кардани як қатор асарҳои адиб. Баёни

мазмуни ҳикояи «Ношукр». Муносибати фарзандонаш нисбати пирамарди садсола Гудули ва таъсири он ба писараки ҳамсоя Уча. Сабаби «Ношукр» номида шудани ҳикоя.

Кори мустақилона: навиштани кори хаттӣ аз рӯи матн.

ДАР ОҒЎШИ ТАБИАТ

Қадам ҷонваронро медонед? (Аз китоби «Мурғони суҳангӯ») — (2 соат).

Баёни мазмуни ҳикоя. Муносибати Салиму Ҳалим ба олами паррандагон. Бо Бобои Камол назди паррандашинос рафтани онҳо. Аз вай дониستاني номи як қатор паррандаҳо ва хусусияти онҳо. Эҳтиёт кардани паррандаҳои ноёб — вази фаи ҳар як хурду калон буданаш. Дар боғу дашту кӯҳҳои диёрамон мавҷуд будани олами нотақрори набототу ҳайвонот ва ҷонварони нодир. Дӯсти одамизод будани паррандаҳо.

Кори мустақилона: мутолиаи матн, навиштани кори хаттӣ оиди табиати диёр.

Саёҳат бо ҳамроҳии омӯзгорони таърих, ҷуғрофия, биология ба мавзӯҳои гуногуни диёр — оғуши табиат.

Робитаи байни фанҳо (вобаста ба ҳамаи мавзӯҳо). Забони тоҷикӣ: маълумот дар бораи мубтадо ва хабар, инчунин дигар аъзоҳои пайраи ҷумла; маънои асли ва маъноси калимаҳо. Таърих: оиди таърихи халқҳои Ўзбекистон; солномаи истиқлоли Ўзбекистон. Мусиқӣ: Мадҳияи Давлатии Ўзбекистон. Биология ва экология: ҳифзи табиати диёр, олами наботот ва ҳайвоноти он.

Ҷамъи соатҳо:

Барои омӯзиши асарҳо — 82 соат.

Барои инкишофи нутқи мураттаби хаттӣ ва даҳони — 12 соат.

Барои хониши берун аз синф ва сӯҳбат оиди асарҳои мустақил мутолиашуда - 4 соат.

Такрор — 4 соат.

МАТНҲО БАРОИ АЗ ЁД КАРДАН

Сурудҳо (мувофиқи интихоби муаллим).
Зарбулмасал ва мақолҳо (интихобан).
Панду ҳикматҳо аз «Чаҳор китоб» ва шоирони мумтоз.
Чистонҳо (интихобан).
Абуабдулло Рӯдакӣ. То ҷаҳон буд аз сари одам фароз.
Абушақури Балхӣ. Ба ҳангоми барноии кӯдакӣ.
Ҳофизӣ Шерозӣ. Дарахти дӯсти биншон.
Эраҷ Мирзо. Модар.
Садриддин Айни. Саҳаргоҳон.
Лоиқ. Модар.
Ҷонибек Қувноқ. Ман Ватан дорам.
Салим Кенҷа. Фарзандон.
Ақбар Пирӯзи. Нони осӣ.
Паймон. Забони барқу борон.
Абдулло Субҳон. Наврӯзи.
Озармеҳр. Дунёи меҳр.

АСАРҲО БАРОИ ХОНИШИ БЕРУН АЗ СИНФ

Афсонаҳои халқии тоҷик.
Бародарон Гримм. Афсонаҳо.
Чингиз Айтматов. Киштии сафед.
Адаш истад. Ҷароғи сеҳрнок.
Аминҷон Шукӯҳӣ. Об аз кучо меояд.
Таронаҳои Самарқанд.
Фолклори Бухоро.
Болта Ортиқов. Бачаҳои лолазор.
Убайд Раҷаб. Хӯшаи гандум.
Ғафур Ғулом. Бачаи шум.
Қаҳқашони орзу (Маҷмӯаи дастҷамъӣ).
Нодар Думбадзе. Ман, бибиам, Илико ва Илларион

ТАЛАБОТИ АСОСИ БА ДОНИШ ВА МАҲОРАТИ ДОНИШОМУЌЗОНИ СИНФИ ПАНҶУМ

Донишомӯзон бояд донанд:

- муаллиф ва асари хондашуда;
- мазмуни мухтасар ё сужети умумӣ, инчунин қаҳрамонҳои асосии асари хондашуда;

— рафти ҳодисаю воқеаҳои муҳим, лаҳзаҳои асосии аса-
ри бадеӣ;

— мафҳумҳои муболиға, назму наср, мисраъ, байт, қофия,
радиф, муқолима (диалог) ва ғайра;

— хусусиятҳои асосии жанрҳои эҷодиёти шифоҳии халқ;
афсона, суруд, чистон, зарбулмасалу мақол.

Донишомӯзон бояд тавонанд:

— дуруст, бурро ва тез хондани асари бадеӣ (суръати
хониш дар як дақиқа аз 100-110 калима кам набошад);

— аз асари хондашуда лаҳзаҳои асосиро дар мавридҳои
даркорӣ ёфта тавонистан;

— муфассал нақл карда тавонистани лаҳзаҳои асари хон-
дашуда;

— алоқаманд ё барқарор карда тавонистани ҳодисаю
воқеаҳои асари хондашуда бо вақту ҳодисаҳои имрӯза;

— фарқ карда тавонистани афсонаи халқӣ ва афсонаи
китобӣ;

— дар матни мазкур муайян кардан ва фаҳмонида таво-
нистани мавқеи муболиға;

— доништан ва аз асар пайдо кардани муқолама (диалог);

— аз саволу супоришҳои китобӣ дуруст истифода бурда
тавонистан.

ТАРЗИ ҚОРҲОИ ХАТТИ ВА ШИФОҲИ, САНЧИШ БО УСУЛИ ТЕСТ АЗ АДАБИЁТ БАРОИ СИНФИ ПАНЧУМ

Хониши дурусту ифоданоки матн.

Аз ёд кардани матнҳои алоҳида ва ифоданок хондани
онҳо.

Тартиб додани нақшаи соддаи асари бадеӣ.

Нақли матнҳо бо тартиби муайян: хатти ва шифоҳи.

Мухтасар нақл карда тавонистани асари эпикӣи харак-
тери ҳикоятӣ дошта.

Аз рӯи асари хондашуда ба қаҳрамони асосии асар ха-
рактеристикаи хатти ва шифоҳи баён кардан.

Дуруст ҷавоб дода тавонистан ба саволҳои тест, ки аз
рӯи мавзӯҳои муайян тартиб дода шудаанд.

Дар шароити мавҷуд будани компютер ба дастури он до-
хил карда тавонистани саволу ҷавобҳои санҷиши тест аз рӯи
мавзӯҳои гузашта.

Синфи VI (70 соат)

ХУШТАР ЗИ КИТОБ ДАР ЧАҲОН ЁРЕ НЕСТ

Китоб — хазинаи маънавият (1 соат).

Китоб — манбаи дониш, хазинаи маърифат, воситаи муҳимтарини омӯхтани ҳаёти инсонӣ. Баъди ба вучуд омадани хат ва алифбо пайдо шудани китоб. Мавқеи китоб дар таълиму тарбия. Аҳамияти китоб дар тарбияи инсонӣ комил. Робитаи китоб ва адабиёти бадеӣ дар инкишофи ҷамъият. Гуфтаҳои адибони мумтозу муосири тоҷик дар таърифи китоб. Мавқеи китоб дар худшиносии инсон.

БАНИ ОДАМ АЪЗОИ ЯҚДИГАРАНД

Дӯстон тоҷи сар (2 соат).

Панду ҳикматҳои халқӣ дар бораи дӯсти ва рафоқат. Асоси пандномаҳои паёмбари ислом Муҳаммад алайҳиссаломро ташкил кардани ҳамин мавзӯ. Инъикоси вафодори, ёрию бародари, мӯнису ёвари ҳамдигар будан дар ин пандномаҳо. Қироат в маънидод намудани пандҳо.

Хониши мустақилона: мутолиа намудани зарбулмасал ва мақолҳои тоҷикӣ; пандҳои паёмбари ислом Муҳаммад алайҳиссалом ва муайян намудани панду ҳикматҳои дар таърифи дӯсти, рафоқат ва бародари гуфташуда.

Саъдии Шерозӣ. «Бани одам аъзои яқдигаранд» (2 соат).

Қироати шеъри «Бани одам аъзои яқдигаранд» ва маънидод кардани он. Инъикоси масъалаи дӯсти, рафоқат ва ҳамдили дар ҳикоят аз порчаҳои шеърии «Гулистон»-и Саъдӣ. Дасти ёри дароз кардан ба мӯҳтоҷон яке аз хислатҳои одамони олиҷаноб. Аҳамияти дӯстиву рафоқат дар замони мо.

Тавсияи шеър барои аз ёд кардан.

Хусайн Воизи Кошифӣ. «Ҳикмати дӯсти» (2 соат).

Баёни ҳикоятҳои «Фидокорӣ» ва «Ҳикмати дӯсти»-и Хусайн Воизи Кошифӣ. Дар ҳикоятҳо инъикос ёфтани фидокорӣ, садоқат, ҳамдардию ҳамкорӣ. Аҳамияти тарбиявии ин ҳикоятҳо.

Қор бо лугат.

Ҳофизӣ Шерозӣ. «Дарахти дӯсти биншон» (3 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи ҳаёт ва эҷодиёти шоир. Қироат ва таҳлили шеърҳои «Дарахти дӯсти биншон...», «Ёри андар кас намебинам». Ифодаи дӯстиву рафоқат дар ин шеърҳо. Ба дарахти боровар монанд кардани дӯсти. Баҳори умр — киноя аз ҷавонӣ. Аз ҷавонӣ дӯстиро пойдору мустақкам доштан. Бо касе, ки дӯсти оғоз мекунад, онро то абад нигоҳ доштан.

Аҳамияти тарбиявии ғазалиёти Ҳофиз. Асрҳо боз дар мактабҳои кӯҳнаву нав ва замони мо омӯхта шудани эҷодиёти адиб.

Муайян намудани вазни як ғазали адиб. Кор бо луғат.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи киноя (1 соат).

Мирзо Турсунзода. «То тавонӣ дӯстонро гум макун» (2 соат).

Мирзо Турсунзода — шоири маъруфи тоҷик. Мавзӯи дӯсти ва рафоқат яке аз мавзӯҳои асосии ашъори Мирзо Турсунзода. Қироат ва маънидод намудани шеър. Инъикос намудани зарурияти дӯсти дар шеър. Моҳияти тарбиявии шеър.

Тавсияи шеър барои аз ёд кардан.

Назарияи адабиёт: шеър чист? (1 соат).

Хониши мустақилона: шеърҳои дар таърифи дӯсти гуфташуда.

Ҷонибек Қувноқ. «Агар ёрони ту бешанд» (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи зиндагиномаи шоир. Қироат ва баёни мазмуни шеъри «Агар ёрони ту бешанд...». Дар шеър ифода ёфтани садоқати дӯсти ва мазаммати душмани.

Қироат ва маънидоди шеърҳои «Дӯстонро гум макун», «Чашми ман». Ба тариқи мухаммас тазмин кардани Мирзо Турсунзода аз ҷониби шоир.

Ҷонибек ҳамчун шоир ва тарҷумон пайваस्तкунанда ва мустақкамкунандаи дӯстии халқҳои тоҷику ўзбек.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи тазмин ва мухаммас (1 соат).

ҲОКИ ВАТАН АЗ МУЛКИ СУЛАЙМОН ХУШТАР

Ватан—модар (2 соат).

Ватан — ифтихор ва обрӯю эътибори ҳар як ватандӯст. Модар якто — Ватан якто. Суханҳои ҳикматнок, андарзҳои дар таърифи Ватан ва ватандӯсти гуфташуда дар эҷодиёти

шифоҳии халқ ва адабиёти мумтозу муосир. Маънидод кардани баъзе аз онҳо. Супориши онҳо барои аз ёд кардан.

Ривоятҳои «Томарис» (2 соат).

Дар ривоят таҷассум ёфтани орзуи омоли халқ дар бораи ҳимояи Ватан. Корномаи Томирис ҳамчун ифодаи муҳаббат ба Ватан. Мутолиа намудани порчаҳои ҷудогонаи ривоят ва маънидод кардани онҳо. Кор бо лугат.

Хониши мустақилона: ривоят ва афсонаҳои дар мавзӯи Ватан ва ватандӯсти гуфташуда.

Ташкили кори хатти дар мавзӯи «Меҳри Ватан».

Абӯабдулло Рӯдакӣ. «Васфи Бухоро» (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи Рӯдакӣ. Шеърҳои бисёре дар мавзӯҳои гуногун эҷод кардани адиб. Мавқеи шеърҳои дар васфи Бухоро навиштаи адиб. Қироати шеърҳои «Васфи Бухоро» ва «Ҳар бод, ки аз сӯи Бухоро ба ман ояд». Дар ин шеърҳо инъикос ёфтани ҳисси ватандӯсти.

Тавсияи шеърҳо барои аз ёд кардан.

Қамоли Ҳуҷандӣ. «Дар ёди ватан» (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи ҳаёти шоир. Бинобар дур аз Ватан афтоданаши дар мавзӯи Ватан шеърҳо эҷод кардани шоир. Қироати шеъри «Дар ёди Ватан» ва маънидод кардани он. Тасвири ғариби ва азоби он дар шеър. Инъикоси ҳисси ватандӯстии шоир дар ин ғазал.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи ғазал (1 соат).

Садрриддин Айний. «Қаҳрамони халқи тоҷик Темурмалик» (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи адиб. Дар мавзӯҳои таърихи дури халқи тоҷик навишта шудани «Қаҳрамони халқи тоҷик Темурмалик». Баёни мухтасари асар. Дар он инъикос ёфтани ҳисси ватандӯстии адиб аз ҷониби Темурмалик. Тасвири иштиёқи ёру диёр дар симои Темурмалик. Мутолиа намудани порча аз асар. Ташкили кори мустақилонаи хатти.

Тавсияи мутолиа намудани «Темурмалик» ва «Исёни Муқаннаъ» барои хониши берун аз синф.

Сотим Улуғзода. «Марги Ҳофиз» (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи адиб. Баёни мухтасари мазмуни ҳикоя. Дар он ифода ёфтани ҳисси ватандӯсти, мубориза дар роҳи озодии Ватан. Мазаммати хиёнат ба Ватан дар он. Муайян намудани характери қаҳрамони асосии ҳикоя.

Навиштани кори хатти аз рӯи ҳикоя.

Тавсияи қиссаи Сотим Улуғзода «Ривояти суғди» барои хониши берун аз синф.

Лоик Шерали. «Ватан сар мешавад аз гаҳвора» (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи шоир. Шинос будани номи ӯ ба донишомӯзон аз китоби «Адабиёт» дар синфи V. Қисме аз ашъори Лоикро ташкил кардани шеърҳои дар васфи Ватан ва ватандӯсти гуфташуда. Қироати шеъри «Ватан сар мешавад аз гаҳвора». Мафҳуми Ватан дар маънои танг ва васеъ. Аз гаҳвора оғоз ёфта, бо оstonаву боми хона, деҳаву ноҳия боло рафта то ба мамлакате, ки дар он кас зиндагӣ мекунад, расидани маънои вай. Ўзбекистон Ватани соҳибистиқлоли мо — дар муродифи шеъри Лоик, ки Тоҷикистонро Ватани худ доштаву эҳтиром мекунад.

Абдулло Орифов. «Ўзбекистон» (1 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи маллифи шеър ва шинос будани номи ӯ ба хонандагон ҳамчун муаллифи Мадҳияи Давлатии Ўзбекистон. Инъикоси истиқлоли Ўзбекистон дар адабиёти бадеӣ, аз ҷумла дар эҷодиёти Абдулло Орифов. Маънои «Ўзбекистон, мо туро ба ҳеч кас намедихем!». Қироат ба баёни шеъри «Ўзбекистон» (дар тарҷумаи Саидали Маъмур). Дар шеър ифода ёфтани ҳисси ватандӯсти ва ифтихор аз он.

Тавсияи шеър барои аз ёд кардан.

Халилulloҳи Халилӣ. «Ҳадя ба модарон» (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи адиб. Қироати шеър ба баёни мазмуни он. Тасвири эҳтиром намудани модар дар шеър. Баҳри иҷрои як супориши ӯ аз нимишаб то субҳ ҷоми об дар даст истодани фарзанд. Дуои модар. Мурод аз шеър.

Барои хониши мустақилона тавсия намудани шеърҳои «Хитоб ба авлоди Ватан», «Хитоб ба мутаълимини Ҳирот».

Тавсияи шеър барои аз ёд кардан.

Расул Ғамзатов. «Доғистони ман» — порча аз повест (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи адиб. Муаллифи як қатор шеърҳои дostonҳоро будани Расул Ғамзатов. Дар онҳо инъикос гардидани мавзӯҳои Ватан, модар, дустӣ ва ғайра. «Доғистони ман» — китоб дар бораи Ватан. Дар он тасвир ёфтани муҳаббати нависанда нисбат ба Ватан ва одамони он. Дар порчаи овардашуда дар кучое набошад, дар ёди Ватани маҳбуби худ будани нависанда. Ҳар як ваҷаб хоки Ватан — беҳтар аз тамоми қасру кошонаҳои дар диёри дигар буда. Аҳамияти асар дар тарбияи ватандӯсти донишомӯзон.

Тавсияи мутолиаи порчаҳо аз «Доғистони ман» барои хониши берун аз синф.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи қаҳрамони аса-ри бадеъ (1 соат).

ДОНИШ АНДАР ДИЛ ЧАРОҒИ РАВШАН АСТ

Дониш талабу бузургӣ омӯз (2 соат).

Аҳамияти илму дониш дар такомули маънави ва пеш-рафти зиндагии инсон ва ҷомеа. Мақоми баланди ситоиш ва тарғиби илму дониш дар эҷодиёти шифоҳии халқ ва адаби-ёти мумтози тоҷик. Қироати намунаҳо аз онҳо. Дар эҷодиё-ти шоирони мумтоз мавқеи васеъ доштани аҳамияти амалӣ ва назарии илму дониш барои беҳбудии зиндагии инсон. Сифати асосии инсонии комил ҳисоб шудани донишмандӣ аз назари гузаштагон.

Хониши мустақилона: панду ҳикматҳои Фирдавси, Ни-зомии Ганҷавӣ, Саъдии Шерозӣ, Абдураҳмони Ҷомӣ дар таърифи илму дониш. Аз ёд намудани порчаҳо аз онҳо.

Васфи илму дониш дар эҷодиёти шоирони асри X (2 соат).

Қироат ва таҳлили байтҳои боқимонда аз «Калила ва Димна»-и Рудақӣ, ки дар ситоиши дониш гуфта шудаанд. Дар ин байтҳо бузургдошт шудани донишу хирад дар ҳаёти инсон.

Қироат ва таҳлили мазмуни шаш қитъаи маснавии Абу-шақури Балхӣ, ки бо ибораи «Хирадманд гуяд» оғоз меша-вад. Моҳияти тарбиявии ин байтҳо.

Ситоиши хирад дар «Шоҳнома»-и Фирдавси. Кор бо луғат.

Хониши мустақилона: «Гуфтор андар ситоиши хирад» аз «Шоҳнома».

Низомии Ганҷавӣ. «Дониш талабу бузургӣ омӯз» (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи Низомии Ганҷавӣ. Дар эҷодиёти ӯ мавқеи ҷудоғона доштани ақидаҳои панду ах-лоқӣ, донишандӯзи. Қироат ва баёни порча аз достони «Ҳафт пайкар», ки бо мисраи «Ҳар ки з-омӯхтан надорад нанг» оғоз меёбад. Таҳлили образҳои порчаи шеърӣ. Аҳамияти ин гуфтаҳои шоир дар рӯзҳои мо. Кор бо луғат.

Хониши мустақилона: «Хайр ва Шар».

Аҳмади Дониш. «Насиҳат ба фарзандон» (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи адиб. Аҳмади Дониш — адиби маърифатпарвар. Баёни мазмуни боби «Дар васоеи фарзандон ва баёни ҳақиқати касбу пешаҳо». Ба омӯхтани илму дониш ва касбу ҳунар даъват намудани Аҳмади Дониш.

Маънии шахси иҷтимоӣ пайдо карда ба мақсадҳои бедорӣи фикри ва тараққиёти Ватан равона гардидани таркиби илму дониш дар эҷодиёти Аҳмади Дониш ва дигар маъриф-тапарварони замони вай.

Ташкили навиштани кори хатти доир ба мавзӯ. Кор бо лугат.

ЧУН ШАМЪ БОШ, КИ РУШНОЙ БА ҲАМА РАСОНӢ

Саъдии Шерозӣ. «Бӯстон» (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи «Бӯстон»-и Саъди. Аз ҳикоятҳои пандомез иборат будани асар. Образи дарвешон — суфиёни неқкор ва ҷавонмардони фидокор дар ин ҳикоятҳо. Қироат ва баёни ҳикояти «Якero қарам буду қувват набуд». Аҳамияти тарбиявии ҳикояти мазкур ҳамчун дигар асарҳои пандомезонаи Саъди.

Ба наср баргардонидани ҳикояти бо назм навишташуда. Кор бо лугат.

Ҳазрати Муҳаммадиев. «Ҳиёбони Нодир» (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи адиб. Баёни мазмуни ҳикоя. Тасвири образҳои Нодир ва Абдулвоҳидамак. Ҳислатҳои меҳнатдӯсти ва садоқатмандии онҳо. Инъикоси маъноӣ ҳаёти инсон ва боқӣ мондани номи ӯ баъди ҳаёташ дар асар. Аҳамияти тарбиявии асар.

Кори хатти дар асоси матни ҳикоя.

Ҳониши мустақилона: ҳикояи «Рӯзи дафни Усто Оқил».

Худойберди Тӯхтабоев. «Қулоҳи сеҳрнок» (2 соат).

Маълумот дар бораи адиб. Худойберди Тӯхтабоев — адиби бачагонаи ўзбек. Баёни мазмуни мухтасари асар. Асоси асарро ташкил кардани саргузашти донишомӯзи синфи шашум Ҳошимҷон. Тасвири нуқсонҳо дар хатту ҳаракати вай.

Мақоми «Қулоҳи сеҳрнок» дар инкишофи ҳислатҳои қаҳрамони асосии асар. Аҳамияти ғоявӣ-тарбиявии асар дар ташаккули тафаккури бачагони муосир дар руҳи истиқлоли милли.

Барои хониши мустақилона тавсия намудани асар.
Назариия адабиёт: маълумот дар бораи асари саргу-
зашти (1 соат).

ҲАР КИ НОН АЗ АМАЛИ ХЕШ ХӮРАД

Меҳнат— асоси зиндагӣ (2 соат).

Инъикоси меҳнат ва меҳнатдӯсти дар адабиёти шифоҳии халқ. Моҳияти зарбулмасал ва мақолҳои дар ин мавзӯ гуфташуда. Дар афсонаҳои халқӣ тасвир ёфтани ҳаёти мардуми меҳнати. Дар аксар маврид галаба қардани меҳнаткаш аз болои мардуми танбалу коргурез. Гарави ободии мамлакат ва фаровонии ҷомеа будани меҳнат. Панду ҳикматҳои бузургон дар таърифи меҳнат ва меҳнаткаш.

Тавсияи аз ёд қардани зарбулмасал ва мақолҳои дар таърифи меҳнат гуфташуда.

Носири Хисрав. «Дар ҳаққи санъатварон» (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи адиб. Баёни мазмуни шеърҳои «Дар ҳаққи санъатварон», «Дар ҳаққи кишоварзон». Тавсиф ва тарғиби ҳунар ва меҳнат дар ин шеърҳо. Муҳаббати шоир ба табақаҳои меҳнаткаш. Инъикоси ин муҳаббат дар шеърҳои ӯ. Муқобил гузоштани оммаҳои меҳнаткаш ба муфтхӯрон.

Қироати шеърҳо. Ба наср баргardonидани онҳо. Кор бо луғат.

Абдурахмони Ҷомӣ. «Пири хоркаш» (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи адиб. Инъикоси ҳаёти мардуми меҳнати дар як қатор асарҳои шоир. Баёни мазмуни ҳикояти «Пири хоркаш». Талқини меҳнат чун боиси хурсандию хушбахтӣ, саодату сарбаландии одам дар ин ҳикоят.

Қироати ҳикояти «Шаҳрия ва рустой». Доништани қадри меҳнати одам ва инъикоси он дар ҳикоят. Кор бо луғат.

Навиштани кори хатти дар мавзӯи «Меҳнат — саодаг аст».

Марк Твен. «Шоҳзода ва гадо» (2 соат).

Баёни мазмуни мухтасари бобҳои «Мулоқоти Том бо Шоҳзода». Тарзи зиндагии оилаи Том ва машғулияти онҳо. Ба дарбор назди Шоҳзода роҳ ёфтани ӯ. Инъикоси аҳволи халқи меҳнаткаш дар асар. Муносибати нависанда бо та-

бақаҳои болоии ҷамъият, дар бораи баробар будани ҳуқуқи инсон дар ҷамъият (чи шоҳ ва чи гадо), тасвири ғояҳои олии нависанда дар асар.

Хониши мустақиллона: бобҳои «Том дар роли асилзодагон», «Ба Том таълим медиҳанд».

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи образи бадеи (1 соат).

ҲУНАР — ДАВЛАТИ ПОЯНДА

Ҳунар аз дониш (2 соат).

Одами соҳибҳунар — инсони бофарҳанг. Ривочи касбу ҳунарҳо — омили асосии инкишоф ва тараққиёти моддии ҷомеа. Мазмуни васеъ доштани мафҳуми «*ҳунар*». Шугълҳои ҷисмонӣ ва ақлиро дар бар гирифтани он. Ривочи ҳунарҳо ва тарбияи мутахассисони соҳибҳунар — гавари тараққиёти Ўзбекистони соҳибистиклол. Зарбулмасал ва мақолҳои халқӣ, панду ҳикматҳо дар таърифи ҳунар ва ҳунарманд. Аҳамияти тарбиявии онҳо. Аз ёд кардани онҳо.

Унсурӯлмаоли Кайковус. «Андар фуруғани ва афзудани ҳунар» (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи адиб ва китоби ӯ «Қобуснома». Баҳшида шудани яке аз бобҳои он ба афзудани ҳунар. Баёни мазмуни ин боб. Мулоҳизаҳои нависанда оиди дар овони хурди аз худ намудани ҳунар. Гавҳари асил будани ҳунар. Аз ҳамаи ҳунарҳо беҳтар будани ҳунари суҳан гуфтан. Қироати ҳикоятҳои ҷудоғона аз ин боб ва баёни мазмуни онҳо. Кор бо луғат.

Навиштани кори хаттӣ дар мавзӯи «Ҳунар — беҳ аз мояи падар».

Назарияи адабиёт: адабиёти ахлоқӣ (1 соат).

Сайиди Насафӣ. Шеърҳои ба ҳунармандон бахшидашуда (2 соат).

Маълумоти мухтасар дар бораи Сайиди Насафӣ. Дар замони зиндагии шоир инкишоф ёфтани ҳунармандӣ ва эътибори мардум ба он. Аз табақаҳои ҳунармандон будани бисёре аз шоирони ҳамон замон. Сайиди Насафӣ низ намояндаи аҳли ҳунар. Дар бисёр шеърҳои Сайидо тасвир ёфтани ҳаёти ҳунармандон. Қироат ва баёни шеърҳои «Дар таърифи Хоҷа Шафеи наққош», «Дар таърифи начқор», «Дар таъри-

Лоиқ. Мачмӯаи «Хоки Ватан».
Худойберди Тӯхтабоев. «Кулоҳчаи сеҳрнок».
Расул Ғамзатов. «Доғистони ман».
Ҷонатан Свифт. «Саёҳати Гулливер».
Болта Ортиқов. «Чор ҳикоят».
Китобҳои чопшудаи адибони маҳалли.

ТАЛАБОТИ АСОСИ БА ДОНИШУ МАҲОРАТИ ДОНИШОМЎЗОНИ СИНФИ VI

Донишомӯзон бояд донанд:

— дар алоқаи узви будани воқеа ва қаҳрамонҳои дар асари бадеи тасвиршуда;

— хусусиятҳои асосии жанрҳои адабии маснави, дoston, ғазал, ҳикоя, қисса ва жанрҳои дигари адабию, ки дар ҷараёни дарс омӯхта шудаанд;

— хусусиятҳои ба худ хоси образи бадеи, забони асари бадеи, адабиёти ахлоқи, қаҳрамони асари бадеи барин унсурҳои назарии адабиёт;

Донишомӯзон бояд тавонанд:

— нақл кардани мазмуни асари бадеи;

— тавсиф кардани ғазилатҳои асосии қаҳрамони асари бадеи;

— бошуурона ва буррою ифоданок хондани матн;

— сохтани нақша барои нақли хатти ва шифоҳии баёни қаҳрамони асари бадеи ва дар асоси ҳамин нақша ҳикоя карда додани матн;

— озодона истифода бурда тавоништан аз китоби дарси ва адабиёти барои хониши мустақилона тавсияшуда.

НАМУДҲОИ АСОСИИ КОРҲОИ ХАТТИ АЗ АДАБИЁТ ДАР СИНФИ VI

Шифоҳи:

— ифоданок хондани асарҳои ба жанрҳои гуногуни адабиёти бадеи мансуб;

— нақл намудани матни қироатшуда ва муносибат баён кардан оиди он;

— шарҳ дода тавоништани хусусиятҳои ба худ хоси қаҳрамонҳои асари бадеи;

— фаҳмонидани мафҳумҳои назарии адаби ва нишон додани мавқеи онҳо дар ифодаи мазмуни асари бадеӣ.

Корҳои хаттӣ:

— мустақилона ифода карда тавонистани мазмуни асарҳои дар синф ва ё берун аз он хондашуда;

— тартиб додани нақшаи соҳда ва мураккаби асари хурди эпикӣ ё бобҳои ҷудогонаи асари калони эпикӣ; дар асоси ҳамин нақша баён кардани фикру мулоҳизаҳои шахсӣ;

— навиштани лавҳаҳои адаби-бадеӣ дар заминаи мулоҳизаҳо нисбати ҳаёт, муҳити атроф, мактаб ва ғайра.

Синфи VII (70 соат).

Муқаддима (1 соат).

Адабиёти бадеӣ ва моҳияти он. Адабиёт ҳамчун воситаи тавоно дар тарбияи инсон. Дар шакли назм ва наср таҳаввул ва ташаккули адабиёти бадеӣ. Аз каломии маънидори равон иборат будани осори насри. Дорои вазну қофия ва санъатҳои бадеӣ будани назм. **Шоир** номида шудани эҷодкорони шеър ва **нависанда** ном доштани офарандагони асарҳои насри. Ба воситаи образҳои бадеӣ ба шуур ва ҳиссиёти одамон таъсир расонидани шоиру нависандагон. Ҳаёт ва ҳодиса-воқеаҳои онро ба воситаи сухан акс намудани адабиёт ва аз ин рӯ санъати сухан ном гирифтани он. Дониш ва ҷаҳонфаҳмии инсонро васеъ намудани адабиёт ва барои амиқтар фаҳмидани моҳияти ҳар як ҳодиса кӯмак расонидани он. Мавқеи адабиёт дар тарбияи инсонии комил дар шароити кунунии истиқлоли милли.

ЭҶОДИЁТИ ШИФОҲИИ ХАЛҚ ВА АДАБИЁТИ ДАВРОНИ ҚАДИМ

Адабиёти шифоҳӣ ва хусусиятҳои ба худ хоси он (2 соат).

Омилҳои пайдошавии асарҳои адабиёти шифоҳӣ. Жанр ва навъҳои он. Жанрҳои маъмули адабиёти шифоҳӣ тоҷик. Мавзӯ ва мундариҷаи онҳо. Дар асарҳои адабиёти шифоҳӣ ифода ёфтани орзуву умедҳои халқ, ишқу муҳаббат, Ватан, қаҳрамонӣ, меҳнат ва ғайра.

«Гӯрӯғли» — эпоси қаҳрамонии халқи. Гӯрӯғлисарой дар байни мардуми Осиёи Марказӣ.

Китобҳои халқи ва насри ривоятӣ. Маълумот дар бораи китобҳои «Ҳазору як шаб», «Чор дарвеш», «Саёҳати Ҳотам», «Самаки айёр».

«Баёни саргузашти дарвешӣ аввал» аз «Чор дарвеш». Инъикоси ҳислатҳои неки инсонӣ: меҳрубонӣ нисбат ба падар ва хоҳар, олиҳиммати, саховат, доноӣ, далерӣ, корсози ва меҳнатдӯсти дар асар. Мазаммати фиребгарӣ ва номардӣ. Аҳамияти тарбиявии асар.

Назарию адабиёт: насри ривоятӣ ва хусусиятҳои он (1 соат).

Адабиёти қадим (4 соат).

Таърихи дуру дароз ва адабиёти бойро соҳиб будани халқи тоҷик. Ба дараҷаи шуурноки ва ҷаҳонбинии одамони қадим вобаста будани адабиёти ин давра. Дар шаклҳои шифоҳӣ ибтидои гирифтани адабиёти қадима.

Маълумот дар бораи устура. Маънии ҳикоят, ривоят, афсонаро соҳиб будани он ва дар шакли чамъ «асотир» номида шудани вай.

Асотири Каюмарс (Говмард) ва Ҷима (Чамшед). Дар асотири ифодаҳои тасаввуроти ҳайратангези мардуми қадим дар хусуси пайдоиши оламу одам ва ашӯву ҳодиса-воқеаҳои табиат.

Маълумот дар бораи сурудҳои қадима. Суруди Митра (Меҳр). Суруди Ҳаома, суруди Анаҳита ва ғайра. Қироат ва маънидодӣ порчае аз «Суруди Меҳр».

Адабиёти хаттӣ давраи қадим ва намунаҳои он. Дар забонҳои авестӣ, суғдӣ, партия, паҳлаві ва ғайра иншо шудани адабиёти хаттӣ қадим. «Авасто» — китоби муқаддаси дини зардуштӣ ва кӯҳнатарин намунаи осори таърихӣ, фарҳангӣ ва адабӣ. Таълимоти дини зардуштро фаро гирифтани «Авасто». Маълумот дар бораи Зардушт. Муборизаи ду қувваи ба ҳам муқобил — неки ва бадӣ, равшанӣ ва торикӣ, рост ва дурӯғ ҳамчун асоси таълимоти Зардушт. Аҳура маздо (Хурмуз) — ҳудои оли ҳомии тамоми қувваҳои неки дар олам. Аз ҷавҳари палид сомон ёфта, офаридгори ҳамаи бадӣҳо будани Аҳриман.

Давраи пайдоиш ва Ватани «Авасто». Дар «Авасто» даъват шудани мардум ба ҳаёти муқимнишинӣ. Зарурияти ривоч додани деҳқонӣ ва чорводорӣ, махсусан ғаллакорӣ. Арзиши тарбиявӣ-ахлоқӣ асар. Шиори «гуфтори нек, рафтори нек, пиндори нек» ва моҳияти он. Мазаммати дурӯғ дар асар. Аҳамияти адабии «Авасто». Готҳо — сурудҳои «Авасто»

ва дар онҳо инъикос ёфтани хислатҳои неки инсонӣ. Чашни 2700 солагии «Авасто» ва ба ҳамин муносибат ба забонҳои тоҷикӣ ва ўзбекӣ тарҷума ва нашр шудани он. Қироати порчаҳо аз асар. «Авасто» ва замонаи мо. Аҳамияти «Авасто» дар ташаккули маънавияти инсонӣ имрӯза.

Адабиёти паҳлави ашқонӣ ва сосонӣ. Маълумот дар бораи достони «Ёдгори Зарирон» ва манзумаи «Дарахти ассурик». Андарзномаи адабиёти паҳлави. Андарзҳои Бузургмеҳр ва Хусрави Анўшервон. Тарҷумаи «Калила ва Димна» ба паҳлави. Аҳамияти адабити паҳлави дар ташаккули адабиёти мумтози тоҷик.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи асарҳои панду ахлоқӣ ва тамсили (1 соат).

Абӯабдуллои Рӯдакӣ (3 соат).

Тарҷумаи ҳоли Рӯдакӣ. Баҳсҳо дар атрофи зодгоҳи шоир ва аз рӯи маълумоти манбаъҳо дар атрофи Самарқанд воқеъ будани деҳаи Рӯдак. Оғози фаъолияти шоирии Рӯдакӣ дар Самарқанд ва ба дарбори Сомониён кашида шудани ӯ. Нашъунамои эҷодиёти шоир дар дарбор ва унвони Маликушшуаро гирифтани ӯ. Сабабҳои аз дарбор ронда шудани Рӯдакӣ ва солҳои охири умри шоир.

Рӯдакӣ шоири сермаҳсули таърихи адабиёти тоҷик. Мавзӯ ва жанрҳои асосии ашъори боқимондаи шоир. Рӯдакӣ — шоири қасидасаро. Қасидаҳои Рӯдакӣ ва навъҳои он. Таърих ва сабаби эҷод шудани қасидаи «Бӯи чӯи Мӯлиён». Қироат ва маънидодӣ қасида.

Маълумот дар бораи қасидаи ҳолияи «Шикоят аз пирӣ».

Маснавиҳои Рӯдакӣ. Порчаҳои боқимондаи «Калила ва Димна». Арзи тарбиявии он.

Ақидаҳои панду ахлоқӣ дар осори Рӯдакӣ. Аҳамияти эҷодиёти Рӯдакӣ дар замони мо.

Хониши мустақилона: Р.Ҳодизода, «Бӯи чӯи Мӯлиён».

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи санъатҳои бадеӣ — ташбеҳ, ташҳис, истиора ва муболиға (1 соат).

Абулқосим Фирдавӣ (5 соат).

Чараёни зиндагии шоир. Таърихи таълиф ва тақдири «Шоҳнома». Сабабҳои «Шоҳнома»-ро напазируфтани Султон Маҳмуди Ғазнави ва ривоятҳо дар ин хусус. Манбаъҳои «Шоҳнома». «Шоҳнома» ҳамчун дostonҳои асотирӣ, қаҳрамонӣ ва таърихӣ.

Достони «Рустам ва Сўҳроб». Мазмуни мухтасари достон. Дар достон ифодаёбии муборизаи неки ва бади. Инъикоси макру ҳилагарии қувваҳои бади дар достон. Ифодаёбии андешаҳои ватандӯсти, муҳаббати падару фарзанд ва масъалаҳои ҷангу сулҳ дар асар.

Дар шахсияти Рустам ифодаёбии паҳлавони, далери ва хислатҳои олии одамии. Сўҳроб — паҳлавони бебок вале бетачриба. Фирефтаи дасисаҳои қувваҳои бади гардидани ӯ. Бо хислат ва хусусиятҳои ноҷӯяи Қобусшоҳ ва Афросиёб вобаста будани сабаби кушташавии писар аз ҷониби падар. Қироат ва маънидоди порчае аз боби «Кушта шудани Сўҳроб аз дасти Рустам».

Образи Гурдофарид дар достон ва муносибати Фирдавси нисбати зан.

Ватанпарвари ва ҳимояи Ватан аз бегонагон ҳамчун гоия асосии «Шоҳнома». Дар симои қаҳрамони марказии «Шоҳнома» — Рустам ифодашавии ин гоя. Таҷассуми ақлу идрок, шучоату қаҳрамонӣ, тавоноии бузургии инсон будани Рустам.

«Шоҳнома» ҳамчун асари тарбияви-ахлоқӣ. Мақоми бузурги хирад дар асар. Шўҳрати ҷаҳонии «Шоҳнома» ва арзиши баланди маънавии он дар замони мо.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи жанри ҳамоса ва ҳамосаи милли-қаҳрамонӣ (1 соат).

Хониши мустақилона: «Достони разми Гурдофарид бо Сўҳроб».

Абӯали ибни Сино (2 соат).

Зиндагиномаи Ибни Сино. Шўҳрати ҷаҳонии Сино.

Ибни Сино — олими қомусӣ. Сино — шоир. Мавзӯҳои асосӣ, мундариҷаи гоявии осори назми Ибни Сино. Хусусиятҳои ҳасбиҳолии ашъори Сино. Қироат ва таҳлили намунаҳо аз осори Сино.

Назарияи адабиёт: шеърҳои ҳасбиҳолии ва жанрҳои ифодаёбии он (1 соат).

Хониши мустақилона: ҳикоятҳои халқӣ дар бораи Ибни Сино.

Носири Хусрави Қубодиёнӣ (2 соат).

Сарнавишти Носири Хусрав. Табаддулоти фикри ва сайру сафарҳои тўлоии ӯ. Бозгашт ба Хуросон ва таблиғи ташвиқи ақидаҳои мазҳаби исмоилии. Солҳои охири умр.

Фаъолияти адабии Носири Хусрав. Девони ашъор. Маснавиҳои «Рўшноинома» ва «Саодатнома» ва асари насрии

«Сафарнома»-ро фаро гирифтани мероси адабии Носири Хусрав.

Танқиди иллатҳои ҷамъияти, зулму золими, шоирони маддох, рӯҳониёни мутаассиб ва ҷимояи манфиатҳои аҳли меҳнат, ташвиқи ҳикмату маърифати илм ва ахлоқи ҳамидаи инсонӣ дар осори шоир. Қироат ва маънидоди шеърҳои «Дар неки», «Дар камозорӣ», «Дар ҳаққи санъатварон» ва «Дар ҳаққи кашоварзон». Аҳамияти тарбияви-ахлоқи ва маърифатдиҳии ашъори Носири Хусрав.

«Сафарнома»-и Носири Хусрав ва аҳамияти он дар таърихи адабиёти тоҷик.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи жанри сафарнома (1 соат).

Хониши мустақилона: порчаҳо аз «Сафарнома».

Умари Хайём (2 соат).

Ҷараёни зиндагии Умари Хайём. Мусофирати Хайём ба Самарқанд ва огози шўҳрати илмӣ ӯ. Хайём олими файласуф ва шоири рубоисаро. Хусусияти фалсафии пайдо кардани жанри рубоӣ дар эҷодиёти Хайём. Инъикоси мақоми бузурги инсон дар рубоиёти шоир. Ғояҳои ҳаётдўстӣ ва риндию майпарастӣ дар рубоиёти ӯ. Масъалаи зиндагию марг, ғанимат шумурдани вақт, нопойдории оламу одамро фаро гирифтани рубоиёти шеър.

Маҳсули тафаккури эҷодӣ-бадеии олими файласуф будани рубоиёти Хайём.

Қироат ва маънидоди намунаҳо аз рубоиёти Хайём ва ҳифз кардани онҳо.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи вазни рубоӣ ва фарқи он аз дубайти (1 соат).

Хониши мустақилона: ҳикояти Низомии Арӯзии Самарқандӣ доир ба Хайём аз «Чаҳор мақола».

Унсурулмаоли Кайковус (2 соат).

Маълумот дар бораи Унсурулмаоли Кайковус ва таълифи китоби ӯ «Қобуснома».

«Қобуснома» ҳамчун асари барҷасатаи панду ахлоқи. Масъалаҳои рангоранги зисту зиндагонӣ, таҳсили таълим, худшиносии, омӯзиши касбу ҳунар, санъату варзиш, ҳурмати падару модар ва ғайраро фаро гирифтани асар.

Қират ва шарҳу маънидоди порчаҳо аз бобҳои «Андар шинохтани ҳаққи падару модар», «Андар пешӣ чустан дар суҳандонӣ».

Хониши мустақилона: бобҳои «Андар фурутани ва афзунии хунар», «Андар дӯст гузидан ва расми он» аз «Қобуснома».

Низомии Ганҷавӣ (4 соат).

Зиндагиномаи Низомии Ганҷавӣ. Фаъолияти адабии Низомӣ. Низомӣ — шоири навоар ва эҷодкори «Хамса» — асосгузори анъанаи хамсанависӣ дар адабиёти Шарқ. Маснави ва дostonҳои таркибии «Хамса». Мавзӯ ва мундариҷаи онҳо.

«Махзан-ул-асрор» ҳамчун маснавии панду ахлоқӣ. Масъалаи ҳимояи адолати иҷтимоӣ ва тарғиби ахлоқӣ поки инсонӣ дар дoston. Таҳлили ҳикоятҳои «Нӯшервон бо вазири худ», «Сулаймон бо деҳқон», «Дostonи подшоҳи золим ва марди ростгӯй», «Дostonи пири хиштзан».

Дostonи «Хусрав ва Ширин». Мазмуни мухтасари дoston. Тавсифи қаҳрамонҳои асосии асар. Мукаммалии образи Ширин дар дoston: зебогии сурат ва сират, поки, садоқату вафодорӣ нисбат ба маҳбуб, хирадмандӣ ва дурандешӣ, инсондӯстӣ ва ғайра. Норасоӣ ва иллатҳои инсонии Хусрав: кӯтоҳандешӣ, бетадбирӣ, сустиродагӣ, бевафой нисбат ба маҳбубаи худ Ширин.

Мавқеи Низомии Ганҷавӣ дар адабиёти форсу тоҷик. Таъсири «Хамса»-и ӯ ба дostonсароии минбаъда ва ба вучуд омадани анъанаи хамсанависӣ дар адабиёти мумтози форсу тоҷик ва дигар халқҳои Шарқ. Низомии Ганҷавӣ ва замони мо.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи дostonи лирикии эпикӣ ва тасвири романтикӣ (1 соат).

Хониши мустақилона: «Дostonи Султон Санҷар бо пирани мазлум».

Хусрави Деҳлавӣ (2 соат).

Мухтасари тарҷумаи ҳол. Мероси адабии Хусрав. Лирикаи Амир Хусрав ва ҷамъовари шудани он панҷ девони ашъор. Фасоҳат ва балоғати ғазалиёти шоир. Қироат ва маънидодӣ намунаҳо аз ғазалҳои Амир Хусрав.

Амир Хусрав — нахустин пайрави Низомӣ дар хамсасароӣ. Маълумоти мухтасар дар бораи дostonҳои «Хамса»-и Амир Хусрав.

«Дувалронӣ ва Хизрхон» — дostonҳои ишқӣ. Тасвири дӯстии ҳиндувону мусулмонон дар дoston. Саҳми Амир Хусрав дар ривоҷи адабиёти баъдинаи форс-тоҷик. Назира, тазмин ва татаббуъ ба асарҳои Хусрав.

Назарияи адабиёт: назира, тазмин ва татаббуъ.

Хониши мустақилона: «Дувалрони ва Хизрхон».

Саъдии Шерозӣ (5 соат).

Тарҷумаи ҳоли Саъди ва мероси адабии ӯ. Сайру саёҳатҳои тӯлони Саъди ва таъсири он ба ташаккули ҷаҳонбинии вай.

Саъди — устои ғазал. Мазмуну мундариҷа ва самимияту равоии ғазалиёти Саъди. Хизмати Саъди дар инкишофи тақомули ғазал ва «паямбари ғазал» унвон гирифтани ӯ.

Қироат ва маънидоди ғазали «Эй сорбон».

Машқҳо барои тақмили маҳорати хониши ифоданок.

«Гулистон» — асари ахлоқии ҷаҳоншумули Саъди. Соҳт ва мавзӯҳои асосии «Гулистон». Умумият ва монандии мавзӯҳои «Гулистон» ва «Бӯстон». Баррасии мавзӯи адлу доди подшоҳон дар асар. Ривоҷи ақидаҳои инсонпарваронаи Саъди дар «Гулистон». Таҳлили ҳикоятҳои «Дарвеш ва ҳаҷҷоҷ ибни Юсуф», «Ду бародар», «Дар ахлоқи дарвешон». Дар ҳикоятҳои «Гулистон» ифодаҳои сифатҳои олии ахлоқи инсон дар образи дарвеш. Таҳлили ҳикоятҳои «Дарвешро зарурате пеш омад», «Якero дӯсте буд», «Подшоҳ ва тоифаи дарвешон». Масоили дигар панду ахлоқи дар «Гулистон». «Гулистон» — намунаи олии насри бадеи. Мақоми санъати саҷъ дар асар. Аҳамияти афкор ва осори Саъди дар ташаккули маънавият ва маърифати инсонӣ.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи ғазал, соҳт, мавзӯ, мундариҷа, забон ва услуби он (1 соат).

Хониши мустақилона: ҳикоятҳо аз «Бӯстон» ва «Гулистон».

Ҷалолиддини Румӣ (2 соат).

Мухтасари шарҳи ҳол. Нақши орифи мумтоз Шамси Табрези дар зиндаги ва осори Румӣ. Ғазалҳои худро бо мақсади зинда гардонидани номи дӯсти қаринаш бо таҳаллуси Шамси Табрези эҷод кардани Мавлонои Румӣ. Маълумот дар бораи «Девони кабир» ва ғазалиёти орифонаи шӯрангезро фаро гирифтани он.

«Маснавии маънави»-и Мавлави — асари бузурги фалсафӣ-ахлоқии тасаввуфӣ. Ҳикоятҳои халқӣ дар «Маснавии маънави». Тамсил дар «Маснави». Қироат, маънидод ва шарҳи луғати ҳикоятҳо аз «Маснави».

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи маснавиҳои ирфонӣ (1 соат).

Хониши мустақилона: ҳикоятҳо аз «Маснави» интихобан, бо салоҳиди омӯзгорон.

Убайди Зокони (3 соат).

Ҳаёт ва фаъолияти адабии Убайди Зокони. Убайд шоир ва нависандаи тавоно. Маълумот дар бораи осори назмии Убайди Зокони.

Осори насрии Убайди Зокони. «Ахлоқ-ул-ашроф» ва аҳамияти ахлоқӣ-тарбиявии он.

Ҳаёти Убайд. Моҳияти иҷтимоӣ доштани ҳаҷвиёти ӯ.

«Рисолаи дилкушо» ва сохти он. Соддагӣ, равонӣ, лаззатбахшии ҳикояҳои рисола ва дар онҳо мавриди ҳаҷву тамасхур қарор гирифтани қору кирдор, аъмолу атвори аҳли табақаҳои гуногуни ҷамъият. Мазаммати дузди, порахӯри, фисқу фасод, зулму золими дар ин ҳикояҳо. Тасвири ҳаёти қашшоқонаи мардум дар танқиди пешвоёни шарият дар ҳикояҳо.

Қироат ва маънидоди ҳикояҳои «Ҳеҷ мурғе аз лаклак зирактар нест», «Саҳв дар кӯза бошад», «Чанозаеро мебурданд» ва ғайра.

Ҳамоҳангии ҳикоятҳои Убайд бо латифаҳои халқӣ.

Манзумаи «Мушӯ Гурба». Мазмун ва гоия асар. Хислатҳои Гурба ва Муш. Мазаммати хислати фиребгарӣ зӯрварии Гурба. Тарсончаки, хушомадгӯи, мағрурии Муш. Робитаи дoston бо воқеаҳои замони нависанда.

Хониши мустақилона: ҳикоятҳо аз «Рисолаи дилкушо».

Камолӣ Хучандӣ (2 соат).

Зиндагиномаи шоир. Мероси адаби. Тасвири ишқу муҳаббат ва зебогӣҳои инсон дар ашъори лирикии Камол. Мавзӯҳои шикоятӣ иҷтимоӣ ва ёди Ватан дар шеърҳои шоир. Услуби нигоришоти Камол.

Қироати ифоданок, шарҳи луғат, маънидод ва таҳлили ғазалҳои «Дил муқими кӯи ҷонон...», «Омад даруни дил ғамат...», «Ёраб ин дарди дилу...». Аҳамияти эҷодиёти Камол.

Назарияи адабиёт: санъатҳои маънави (1 соат).

Хониши мустақилона: ғазалҳои Камол интихобан бо салоҳиди омӯзгор.

Ҳофизӣ Шерозӣ (3 соат).

Шарҳи ҳол ва мероси адабии Ҳофиз. Ҳофиз-- бузургтарин шоири ғазалсаро. Васеъ будани доираи мавзӯоти ғазалиёти Ҳофиз. Шикоят аз замон, танқиди зоҳидон, ақидаҳои риндиву озодандешӣ, дӯстиву рафоқат, некиву нақӯкори дар ғазал

лиёти Ҳофиз. Мавзӯи ишқ ҳамчун мавзӯи асосии ғазалиёти шоир. Мавқеи ишқи ирфонӣ ва истифодаи оятҳои Куръону ҳадисҳои пайгамбари ислом дар ғазалҳои ӯ. Устухонбандии ғазалҳои Ҳофиз ва мустақимияти байтҳои он. Воситаҳои тасвири бадеӣ дар ғазалиёт.

Қироат, маънидод, шарҳи калимаҳои душворфаҳми ғазалҳои «Сина молмоли дард аст...», «Ин чӣ шӯрест, ки дар даври қамар мебинам», «Биё то гул барафшонему...» ва ғайра.

Шаклҳои дигари шеърӣ дар эҷодиёти Ҳофиз.

Шӯҳрати ҷаҳонии Ҳофиз.

Назарияи адабиёт: ғазали орифона (1 соат).

Ҳониши мустақилона: А.Афсаҳзод «Ҳофизнома»

Ҳусайн Воизи Кошифӣ (3 соат).

Шарҳи ҳоли адиб. Маълумот дар бораи фаъолияти эҷодии Ҳусайн Воиз. Мавзӯи панду ахлоқ — асоси эҷодиёти адиб. «Анвори Сухайли», «Ахлоқи Мӯҳсинӣ», «Рисолаи Ҳотамия», «Футуватномаи Султонӣ» — намунаҳои хуби асарҳои насрии форсу тоҷик.

Соҳт ва мазмуни «Футуватномаи Султонӣ». Инъикоси ахлоқи ҳамидаи инсонӣ дар асар. Қадри устод, вазифа ва муносибати шогирд бо устод. Дар одоби нишастан, сухан гуфтан, салом додан, ба меҳмони рафтан ва меҳмон қабул кардан. Аҳамияти панду андарзҳои нависанда дар шароити имрӯза.

Мавзӯъ ва мундариҷаи «Ахлоқи Мӯҳсинӣ». Дар он акс ёфтани олиҳиммати, саховату эҳсон, шучоат. Воқеи будани андешаҳои адиб. Аҳамияти тарбиявӣ ва эстетикӣ асар. Таҳлили бобҳои «Дар ҳаё», «Дар адаб», «Дар ҷидду ҷаҳд», «Дар ғайрат».

АДАБИЁТИ ЎЗБЕК

Ёдгориҳои хаттии туркӣ (2 соат).

«Навиштаҷоти Ёрхун ва Енисей» ва «Девони луготит турк» ҳамчун намунаҳои қадимаи ёдгориҳои хаттии халқҳои туркнажод.

Юсуф Хос Ҳоҷиб ва «Қутадғу билиг» («Илми бахтоваранда») — и ӯ. Маълумот дар бораи муаллиф. Моҳияти иҷтимоӣ-сиёсӣ, ҳуқуқӣ ва ахлоқӣ асар. Ба «Шоҳнома», «Қобуснома», «Сиёсатнома» шабоҳат доштани асар.

Адиб Аҳмад Югнаки ва «Ҳиббат-ул-ҳақоик»-и ӯ. Маълумотҳо оиди муаллиф. Аз ҳикматҳои чаҳоргона иборат будани асар. Таърихи ёфт шудани асар. Дараҷаи омӯзиш ва нашри асар.

АДАБИЁТИ ЧАҲОН

Муҳаммад Иқбол (2 соат).

Маълумот дар бораи ҳаёт ва эҷодиёти шоир. Муҳаммад Иқбол — шоири бузурги Ҳинду Покистон. Мавзӯ ва мундариҷаи ашъори шоир.

Таҳлили шеърҳои «Панди боз бо бачаи хеш», «Шоҳин ва Моҳи», «Нағмаи сорбони Ҳичоз». Тараннуми Ватан, озоди, дӯстию бародари, хушёрию зираки дар ин шеърҳо.

Таҳлили шеъри «Аз хоби гарон хез». Мазмуни ғоявии шеър. Нисбати истилогарони аҷнаби равона шудани қувваи хитобии шеър. Мардуми ҷафодидаи миллаташро ба озодию истиқлол даъват кардани шоир. Аҳамияти ашъори Иқбол дар замони мо.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи лирика.

Чамъи соатҳо

Барои омӯзиши асарҳо — 56 соат.

Барои корҳои хаттӣ — 10 соат.

Барои такрор — 4 соат.

МАТНҲО БАРОИ АЗ ЁД КАРДАН

Суруди «Ҳаома яшт» аз «Авасто».

Абӯшақури Балхӣ. Порчаҳо аз «Офариннома».

Абӯабдулло Рӯдакӣ. «То ҷаҳон буд...», «Бӯи ҷӯи Мӯлиён ояд ҳаме», «Шикоят аз пири».

Абулқосим Фирдавси. «Гуфтор андар хирад» аз «Шоҳнома». Порчаҳо аз дostonҳои ҷудоғонаи «Шоҳнома» бо салоҳиди омӯзгор.

Абӯали ибни Сино. «Куфри чу мане...», «Маили ман бар мунтаҳои...»

Умари Хайём. Рубоӣ аз рӯи интиҳоби омӯзгор.

Носири Хусрав. «Дар ҳаққи кашоварзон».

Низомии Ганҷавӣ. «Муколамаи Хусрав бо Фарҳод».

Саъдии Шерозӣ. «Гили хушбӯй», «Эй сорбон».

Камоли Хучандӣ. «Дил муқими кӯи ҷонон...», «Омад даруни дил ғамат».

Ҳофизи Шерози. «Дарахти дўсти биншон», «Ин чи шўрест, ки дар даври қамар мебинам».

Муҳаммад Иқбол. «Аз хоби гарон хез».

АСАРҶО БАРОИ ХОНИШИ БЕРУН АЗ СИՒФ

Баёзи рубоиёт ва дубайтиҳо.

«Чор дарвеш».

«Авасто».

Абулқосим Фирдавси. Достонҳо аз «Шоҳнома».

Ҳикоят ва ривоятҳои халқи дар бораи Ибни Сино.

Расул Ҳодизода. «Бӯи ҷӯи Мӯлиён».

Носири Хисрав. «Сафарнома».

Низомии Арӯзии Самарқанди. «Чаҳор мақола».

Унсурулмаоли Кайковус. «Қобуснома».

Низомии Ганҷави. «Достони Султон Санҷар бо пираза-ни мазлум» аз «Хамса».

Амир Хусрави Деҳлави. «Дувалрони ва Хизрхон».

Саъдии Шерози. «Бўстон», «Гулистон».

Чалолиддини Руми. Ҳикоятҳо аз «Маснави» бо салоҳидди омўзгор.

Убайди Зокони. «Рисолаи дилкушо».

Аълоҳон Афсаҳзод. «Ҳофизнома».

Хусайн Воизи Кошифи. «Анвори Суҳайли».

Асарҳои нашргардидаи адибони тоҷики Ўзбекистон.

Талаботи асосӣ ба донишу маҳорати хонандагони синфи VII

Донишомўзон бояд донанд:

— матни асари бадеи, хусусиятҳои бадеии асари мустақил хондашуда, мақсади нависанда, сюжет ва муносибати байниҳамдигарии образҳои асар;

— моҳияти асосии унсурҳои назарияи адабиёт: достон, ҳикоя, новеллаҳои хурди адабиёти мумтоз, насри мусаччаъ, лирика ва ғайра.

— ҳангоми таҳлили асарҳои бадеи аз маълумотҳои назарии истифода бурда тавонистан;

— фарқ карда тавониستاني жанрҳои асари бадеи;

— муносибати муаллиф нисбати образҳои дар асар офаридашуда.

Донишомӯзон бояд тавонанд:

- тезу бурро хондани матн пайваста бо сарфа-ҳм рафта-ни жанри он бо талаффузи ифоданок;
- шакли матни бадеиро дигар карда, онро ба тарзи хаттӣ ва ё шифоҳӣ ҳикоя кардан;
- навиштани иншо дар асоси мулоҳизаҳои худ оиди асарҳои хондашуда;
- тартиб додани нақшаи содда ва мураккаб оиди асари хондашуда ва тавсифи аҳрамонҳои он;
- дар асоси ҳамин нақшаҳо шифоҳӣ баён карда тавони-стани фикр ва навиштани тақриз ё иншо;
- истифода бурда тавонистан аз «Фарҳанги забони то-ҷики», «Луғати имлои забони тоҷики», «Луғати истилоҳоти адабиётшиносии» ва дигар луғату дастурҳо.

КОРҲОИ ХАТТӢ ВА ШИФОҲӢ АЗ АДАБИЁТ БАРОИ СИНФИ VII

Шифоҳӣ:

Қироати тезу ифоданоки матни асари бадеӣ.

Таҳлили мухтасари асари мутолиашуда.

Тартиб додани саволҳо аз рӯи матни омӯхташуда.

Тавсифи образҳои асари мутолиашуда.

Мусоҳиба дар асоси маълумоти китоби дарсӣ ва гуф-таҳои омӯзгор оиди адибон.

Баҳо додан ба асарҳои мустақил хондашуда, кинофилм ва асарҳои дар саҳна тамошо кардашуда.

Корҳои хаттӣ.

Навиштани иншо аз рӯи асари мукамал ва ё порчаи хондашуда.

Навиштани ҷавоби мукамал ба саволҳои аз ҷониби му-аллим додашуда.

Тавсифи образҳои асар.

Навиштани тақриз, иншо оиди асарҳои мустақил хонда-шуда, филму спектаклҳо.

Синфи VIII (70 соат)

Муқаддима (1 соат).

Инъикоси бадеии ҳаёти халқ дар адабиёт. Алоқаи адабиёт бо ҳаёти иҷтимоӣ. Аҳамияти адабиёти бадеӣ дар инкишофи ҷамъият. Хислати ба худ хос ва дараҷаи баланди маданияти қадими халқи тоҷик. Инкишофи адабиёти бадеӣ вобаста бо марҳилаҳои тараққиёти ҷамъият. Ҳиссиёти ватандӯстӣ дар адабиёти бадеӣ. Пайдоиш ва инкишофи жанру услубҳои гуногуни адабиӣ дар давраҳои гуногун. Инъикоси симоӣ ҳамзамонон дар адабиёти бадеӣ. Адабиёти бадеӣ воситаи асосии ташаккули забони адабиӣ. Тамоюлҳои мусбат ва манфии инъикоси бадеии муаммоҳои зиндагӣ дар адабиёт. Ҳақиқати ҳаёти ва ҳақиқати бадеӣ.

Абдураҳмони Ҷомӣ (5 соат).

Марҳилаи ҳаёти Абдураҳмони Ҷомӣ: давраи ҷавонӣ ва таҳсил дар мадраса; таҳсили минбаъда дар Самарқанд; аз худ намудани илмҳои дунёвӣ ва динӣ. Ҷомӣ — яке аз пешвоёни тариқати нақшбандия. Барои мулоқот бо Хоҷа Аҳрори Вали ба Самарқанд омадани ӯ. Эҳтироми аҳли илму адаб ва арбобони давлат нисбат ба Ҷомӣ то охири умраш.

Мероси адабии Ҷомӣ ва номгӯи бузургтарин асарҳои ӯ. Анъанаи ҳамсанависиро инкишоф дода, микдори маснавию дostonҳои онро ба ҳафт расонидани Ҷомӣ.

Таҳлили дostonи «Юсуф ва Зулайхо». Манбаъ, сюжет ва қаҳрамонҳои марказии дoston. Юсуф — рамзи покии пайғамбарона, хушахлоқӣ ва нексирати. Дар образи Зулайхо таҷассум гардидани суботкорӣ дар роҳи ишқи пок. Мавқеи дostonи мазкур дар адабиёти форсу тоҷик.

Дар пайравии «Гулистон»-и Саъдӣ таълиф шудани «Баҳористон».

Монандӣ ва фарқияти «Баҳористон» аз асари Саъдӣ дар банду баст, мавзӯ, мазмун ва услуб. Мақоми ҳикоятҳои ахлоқӣ, тамсилҳо, латифаҳои халқӣ дар «Баҳористон». Таҳлили ҳикоятҳои «Ҳотами Той ва ятим», «Каждум ва сангпушт»; аҳамияти тарбияви-ахлоқии ин ҳикоятҳо. Ташкили навиштани кори хаттӣ.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи ҳикоят ва қитъа, мавзӯ ва ғояи асари бадеӣ (1 соат).

Алишер Навоӣ (3 соат).

Ҷараёни ҳаёт ва эҷодиёти Алишер Навоӣ. Алишер Навоӣ — асосгузори адабиёти мумтози ўзбек. Мавқеи Алишер Навоӣ дар адабиёти тоҷик. Мавзӯ ва мундариҷа, жанрҳои эҷодиёти бадеии Алишер Навоӣ.

Девонҳои лирикии Алишер Навоӣ. «Хазоин-ул-маъонӣ» ва қисматҳои он. Шарҳи ғазали «Очмагай эрдинг жамолинг оламоро кошки» ва муносибати Абдурахмони Чоми ба ин ғазал.

«Девони фонӣ» ва ашъори тоҷикии Навоӣ. Навоӣ — давомдиҳандаи беҳтарин анъанаҳои назми мумтози форсу тоҷик.

«Хамса» ва дostonҳои он. Дар «Фарҳод ва Ширин» ифода ёфтани ақидаҳои инсонпарварӣ, меҳнатдӯсти, дӯстии байни халқҳо.

Тарҷумаи асарҳои Навоӣ ба забони тоҷикӣ.

Шӯхрати ҷаҳонии Навоӣ.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи анъана ва навоварӣ (1 соат).

Камолитдин Биноӣ (3 соат).

Шарҳи ҳоли Биноӣ. Мероси адабии шоир. Мавзӯ ва мундариҷаи онҳо.

Маснавии «Беҳрӯзу Баҳром». Сужет ва тарзи устухонбандии асар. Мавзӯ ва мундариҷаи ғоявии дoston. Таҳлили образҳои асосии асар. Дар образи Беҳрӯз ҷамъбаст гардида ни афкори пешқадами адиб. Аҳамияти тарбиявӣ-ахлоқии маснавӣ. Таҳлили яке аз ҳикоятҳои он.

Зайитдин Маҳмуди Восифӣ (3 соат).

Ҷараёни зиндагии Восифӣ ва давраҳои он. Мероси адабии нависанда.

«Бадоеъ-ул-вақоеъ» — намунаи барҷастаи асари ёддошти. Таркиби асар ва услуби таълифи он. Мавзӯҳои асосии «Бадоеъ-ул-вақоеъ»: танқиди шоҳону ҳокимони золим ва нуқсонҳои ҷамъияти феодалӣ дар асар. Тарғиби илму ҳунар ва муносибати Восифӣ ба намояндагони он. Фикрҳои панду ахлоқии нависанда дар «Бадоеъ-ул-вақоеъ». Дар саҳифаҳои он ҷой дода шудани ашъори парокандаи ҳуди Восифӣ. «Бадоеъ-ул-вақоеъ» ҳамчун сарчашмаи адабӣ ва мавқеи эҷодӣ-шифоҳии халқ дар он.

Таҳлили мазмун ва ғояи ҳикояҳои «Беҳзод ва сурати Навоӣ», «Зиёрати Чоми», «Паҳлавон Абӯсаид ва гӯштин гирифтани он бо паҳлавон Муҳаммади Молонӣ»

«Бадоеъ-ул-вақоеъ» ҳамчун намунаи насри бадеии асарҳои XV-XVI. Хусусиятҳои бадеии асар. Забон ва услуби баён.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи ёддошти бадеӣ (1 соат).

Бадриддин Ҳилоли (3 соат). Оғози фаъолияти ӯ дар замони Навоӣ. Нашъунамои эҷодии шоир дар охирҳои асри XV ва аввалҳои асри XVI дар давраи ҳукмронии шайбонийён. Сабабҳои ба қатл расонида шудани Ҳилоли.

Мероси адабии Ҳилоли. Ҳилоли — шоири лирик ва устоди ғазал. Шўҳрат ва маҳбубияти ӯ дар байни мардуми тоҷик ҳамчун шоири ғазалсаро. Таҳлили ғазалҳои ҷудогонаи Ҳилоли. Самимияти эҳсосоти ошиқона, соддагӣ, табиият ва равоӣ — хусусияти асосии ғазалҳои Ҳилоли.

Достонҳои Ҳилоли. Мавзӯ ва мундариҷаи онҳо.

«Лайли ва Маҷнун» — достони ишқи пок. Мазмуни мухтасар ва тавсифи образҳои асосии асар. Дар образҳои Лайли ва Маҷнун ифода ёфтани ишқи пок, садоқату вафодорӣ, устувори дар роҳи расидан ба мақсад. Баъзе хусусиятҳои фарқкунандаи «Лайли ва Маҷнун»-и Ҳилоли аз достонҳои ҳамноми шоирони гузашта.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи санъати тазод ва мавқеи он дар назми мумтоз (1 соат).

Абдураҳмони Мушфиқӣ (3 соат).

Маълумот дар бораи ҳаёт ва эҷодиёти адиб. Мавзӯ ва мундариҷаи асарҳои Мушфиқӣ. Мавқеи ҳаҷв дар эҷодиёти ӯ. Мушфиқӣ — қаҳрамони латифаҳои халқӣ.

Шеърӣ «Тақсими мерос» ва мундариҷаи ғоявии он.

Ақидаҳои иҷтимоӣ-эътирозии шоир дар шеърӣ «Шикоят аз зулм».

Таҳлили шеърҳои «Ин вайронро оташ занам», «Ин замон хун меҳӯрам».

Адабиёти асрҳои XVII — нимаи якуми асри XIX (3 соат).

Характеристикаи доираҳои адабии Бухоро, Хўқанд. Инкишоф ёфтани адабиёти дузабонаи тоҷикию ўзбеки. Зиёд шудани майлҳои тасвири реалистӣ дар адабиёти ин давр.

Мавзӯҳои асосӣ ва мазмуни ғоявии адабиёти ин давр: танқиди нуқсонҳои ҷамъиятӣ, аҳволи вазнини халқи меҳнаткеш, танқиди аҳли ҷоҳ. Инъикос ёфтани мавзӯҳои мазкур дар эҷодиёти шоирони тараққипарвари ин давр: Бедил, Сайидо, Фитрати Зардӯзи Самарқандӣ, Гулхания, Ҳозик, Маъдан.

Маълумот дар бораи ҳаёт ва фаъолияти эҷодии шоираҳои дузабонаи давр: Нодира-Макнуна, Дилшоди Барно, Увайси.

Хусусияти услубӣ ва забони назми ин давр.

«Шахрошӯб» ва адабиёти ҳунарманди. Инкишфои жанри мухаммас дар ин давр.

Сайидои Насафи (4 соат). Зиндагиномаи Сайидо ва мероси адабии ӯ.

Мавқеи газалиёт ва мухаммас дар эҷодиёти шоир. Дар онҳо инъикос ёфтани тарғиби илму ҳунар ва хислатҳои бехтарини инсонӣ: меҳнатдӯстӣ, нақўкори, ростӣ.

«Баҳориёт» ва мазмуни мухтасари он. Сохт ва услуби асар. Таҳлили ғоявии образҳои Мўрча ва Шер. Алоқамандии онҳо бо ҳаёти сиёсию иҷтимоии асри XVII — замони зиндагии шоир.

Санъати бадеи дар эҷодиёти Сайидо. Мавқеи зарбулмасал ва мақолҳои халқӣ дар асарҳои ӯ.

Шавкати Бухорӣ (2 соат).

Ҷараёни зиндагӣ ва фаъолияти адабии Шавкат. Муаллифони сарчашмаҳо дар бораи Шавкат. Шавкат пайрави услуби ҳиндӣ назм дар Бухоро. Пайравии шоирони навпардозӣ Мовароуннаҳр ба ашъори Шавкат.

Девони калони газалиёт ба мерос гузоштани Шавкат. Хусусиятҳои шеърҳои вай. Мазмунҳои ишқӣ, ҳасбиҳоли, ахлоқӣ, фалсафӣ, тасаввуфӣ, иҷтимоӣ ва монанди инҳоро нозуку дақиқ, образнок ифода кардани шоир. Офаридани маъниҳои тозаӣ шоирона, эҷоди образҳои нави шеърӣ ва равияи услуби ҳиндӣ — асоси тарзи ғазалсароии Шавкат. Таҳлили ғазалҳои «Накардам имтиёз аз соддагӣ», «Ба ғайри шӯъла маро гарм ҷои дигар нест», «Зи оби дидаи ман...»

Назарияи адабиёт: услуби ҳиндӣ (1 соат).

Малеҳои Самарқандӣ (2 соат).

Маълумот дар бораи ҳаёт ва эҷодиёти Малеҳои Самарқандӣ. Мероси адабии Малеҳо.

Тазкираи «Музаққир-ул-асқоб». Хусусиятҳои тазкира дар сохт ва тарзи маълумотдиҳӣ. Аҳвол ва намунаҳои осори асосан шоирони ду маркази адабии Мовароуннаҳр — Бухоро ва Самарқандро фаро гирифтани тазкира. Аҳамияти бузурги тазкираи Малеҳо ҳамчун манбаи ягона барои омӯзиши адабиёти тоҷик дар нимаи дуҷуми асри XVII.

Инъикоси вазъи иҷтимоии давр дар тазкираи Малеҳо. Ифодаи ақидаҳои эътирозии муаллиф дар тазкира.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи тазкира (1 соат).

Мирзо Абдулқодири Бедил (3 соат).

Зиндагиномаи Бедил. Мероси адабии ӯ. Тарғиби ғояҳои адолатпарварӣ, инсондӯстӣ, маърифатпарварӣ, ахлоқи нек, зидди тассуби динӣ дар шеърҳои лирикии шоир.

Достони «Комде ва Мадан». Сужети асар. Таҳлили образҳои асосии дoston. Хусни тавачҷӯҳи Бедил ба аҳли ҳунар ва ифода ёфтани афкори ӯ дар образҳои Комде ва Мадан.

Тараннуми ғояи дӯстии халқҳо дар достони «Комде ва Мадан». Хотимаи некбинонаи сужети асар ва навоари Бедил дар масъала. Маълумот дар бораи услуби баёни Бедил ва забони асарҳои ӯ. Пайравони Бедил дар Осиеи Марказӣ.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи забон ва услуби асари бадеӣ (1 соат).

Муҳаммадшариф Гулҳанӣ (2 соат).

Маълумот дар бораи ҳаёт ва замони зиндагии Гулҳанӣ. Муҳити адабии Хўқанди ин давр. Мавқеи Гулҳанӣ дар байни онҳо. Гулҳанӣ шоири дузабона. Мавзӯ ва мундариҷаи шеърҳои Гулҳанӣ. Таҳлили шеъри «Ҳазратам аз гушнаги мурдум...»

«Зарбулмасал» ва хусусияти жанриву бадеии он. Мазмуни умумии асар. Ба тарзи рамз, бо забон ва кирдору атвори паррандагон тасвир гардидани тартиботи ҷамъиятии ҳамонвақта дар асар. Муносибати муаллиф ба эҷодиёти шифоҳии халқ. Мавқеи «Зарбулмасал» дар адабиёти тоҷику ўзбек.

Аҳмади Дониш (3 соат).

Зиндагиномаи Аҳмади Дониш. Бо худомўзи ва касби камол машғул шуда илму ҳунар омўхтани Аҳмади Дониш дар ҷавонӣ. Сафарҳои Аҳмади Дониш ба Петербург ва таъсири он сафарҳо ба равшанфикрию маърифатпарварии адиб ва олим.

Мероси адабӣ ва илмӣ Аҳмади Дониш. «Наводир-ул-вақоеъ» — маҷмӯи асарҳои мансури фалсафию иҷтимоӣ, таърихӣ, ахлоқӣ, илмӣ ва адабии нависанда ва мутафаккири маорифпарвар. Танқиди нодонӣю ҷоҳилии амалдорони амир дар «Наводир-ул-вақоеъ». Фикрҳои маорифпарваронаи Дониш. Сабабҳои асосии ба амир ва надимони ӯ маъқул наафтодани фикрҳои Дониш.

Аҳамияти адабии «Наводир-ул-вақоеъ». Забон ва услуби асар. Таҳлили яке аз бобҳои он. Дар асарҳои Аҳмади дониш ифода ёфтани хислати ватандӯстӣ, истиқлолиятхоҳӣ. Таъсири ғояҳои тараққипарвари Дониш ба ҳамзамонон ва адибони ибтидои асри ХХ.

Шамсиддин Шоҳин (2 соат).

Тарҷумаи ҳол ва мероси адабии Шоҳин. Мавзӯи асоси ва мундариҷаи ғоявии ғазалиёти шоир. Хусусиятҳои бадеии лирикаи Шоҳин. Таҳлили як-ду ғазали шоир. Ба воситаи мавзӯи ишқ ва образи ошиқ ифода гардидани оҳангҳои иҷтимоӣ ва ахлоқӣ, муносибати шахс ва ҷомеаи инсонӣ, танқиди иллатҳои ҷамъияти дар ғазалиёти шоир. Пайравии Шоҳин бо шоирони пешина дар ғазалсароӣ.

«Бадоеъ-ус-саноеъ» ва хусусиятҳои жанриву шакли он. Бо услуби рамзӣ киноявӣ танқид ва тамасхур гардидани иллатҳои иҷтимоӣ ва ахлоқӣ разили мардуми давр. Навоариҳои шоир дар ин асар. Алоқамандии ҳодисаву воқеаҳои асар ва шароити замони адиб.

Абдулқодирхочан Савдо (2 соат).

Зиндагиномаи адиб. Мероси адабии ӯ ва бо таҳаллуқҳои Савдо ва Бепул эҷод намудани адиб. Мавзӯҳои асосии эҷодиёти Савдо. Тарғиби илму ҳунар ва танқиди мунофиқон ва риёкорон дар асарҳои савдо. Хусусиятҳои ҳаҷви Савдо ва забони асарҳои ӯ.

Таҳлили шеърҳои «Ақли қул аст», «Эй дил», «Ёди он шаб».

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи ҳаҷв ва мутобиқот (1 соат).

АДАБИЁТИ ЎЗБЕК

Бобораҳим Машраб (2 соат).

Сарнавишти Машраб. Мавзӯ ва мундариҷаи ашъори Машраб. Омӯхта шудани эҷодиёти Машраб дар байни мардуми Осиёи Марказӣ дар қатори эҷодиёти Ҳофиз, Навоӣ, Ғолиб ва Бедил.

Хусусиятҳои ғоявӣ-бадеии ғазалиёти Машраб. Муносибати Машраб ба адабиёти тоҷик ва намоёндагонӣ он. Таъсири назми Саъдӣ, Хайём, Ҳофиз, Бедил ба эҷодиёти Машраб.

Мавқеи Машраб дар адабиёти мумтози ўзбек.

Муқимӣ (2 соат).

Зиндагиномаи шоир. Муқимӣ шоири лирик ва ҳаҷвнигор. Таҳлили шеъри «Танобчиён». Дар шеър тасвир ёфтани ҳаёти мардуми меҳнаткаши замони зиндагии шоир ва танқид карда шудани порахӯри, тороҷ карда шудани меҳнаткашон аз ҷониби амалдорон. Хусусияти ҳаҷви шоир.

Манзумаи «Саёҳатнома». Дар он инъикос ёфтани ҳаёти тоқатфарсои мардуми деҳоти Фарғона дар асоси воқеаҳо ва ҷойҳои муайян. Хусусиятҳои ҳақиқатнигорона ва равияи ҳаҷви асар.

Мавқеи Муқимӣ дар таърихи адабиёти ўзбек.

АДАБИЁТИ ҶАҶОН

Нодир Нодирпур (2 соат).

Зиндагиномаи адиб. Фаъолияти эҷодии Нодирпур ва муносибати ӯ бо шеъри нав.

Таҳлили шеърҳои «Кулбае бар сари мавҷ», «Фонусе дар сапедорон», «Аз Заҳҳок то Фаридун».

Мавқеи Нодирпур дар адабиёти муосири Ирон.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи шеъри нав ва хусусиятҳои он (1 соат).

Азиз Несин (2 соат).

Маълумот дар бораи ҳаёт ва роҳи эҷодии Азиз Несин.

Азиз Несин — нависандаи забардасти ҳаҷвнигори турк. Дар асарҳои вай инъикос гардидани иллатҳои ношоёни аъзоёни ҷамъият: макру фиреб, дурӯғгӯӣ, бадахлоқӣ ва ғайра.

Таҳлили ҳикояҳои «Дарси ахлоқ», «Ҷамъии фил», «Зинда бод кишвари азиз».

Мавқеи Азиз Несин дар адабиёти ҷаҳон.

Ҷамъи соатҳо

Барои омӯзиши асарҳо — 54 соат.

Барои корҳои хаттӣ — 12 соат.

Барои такрор — 4 соат.

МАТНҲО БАРОИ АЗ ЁД КАРДАН

Абдурахмони Ҷоми. Панду ҳикматҳо, ғазалҳо (бо интиҳоби омӯзгор).

Алишер Навоӣ. Шеърҳо аз «Девони Фони» ва дигар асарҳои Навоӣ (бо интиҳоби омӯзгор).

Бадриддин Ҷилоли — аз «Ҷазалиёт» — интиҳобан.

Абдурахмони Мушфиқӣ. Шеъри «Тақсими мерос» аз ғазалҳои интиҳобан.

Сайиди Насафӣ. Шеърҳои «Дилам омад ба ёд», «Дар таърифи нонво» порчаҳо аз «Баҳориёт».

Бедил. Интиҳобан аз ғазалиёт ва рубоиёт.

Шамсиддин Шоҳин. Интиҳобан аз ғазалиёт.

Абдулқодирхоҷаи Савдо. Интиҳобан аз ғазалиёт.

АСАРҶО БАРОИ ХОНИШИ БЕРУН АЗ СИՒФ.

Абдурахмони Ҷоми. «Баҳористон».
Алишер Навоӣ. «Лайли ва Мачнун».
Зайниддин Восифӣ. «Бадоеъ-ул-вақоеъ».
Камолиддин Биноӣ. «Беҳрӯзу Баҳром».
Сайидои Насафӣ. «Баҳориёт», «Шаҳрошӯб».
Мирзо Абдулқодири Бедил. «Комде ва Мадан».
Муҳаммадшариф Гулхани. «Зарбулмасал».
Аҳмади Дониш «Наводир-ул-вақоеъ».
Азиз Несин. Маҷмӯаи «Фонус».

Талаботи асосӣ ба донишу маҳорати донишомӯзони синфи VIII

Донишомӯзон бояд донанд:

- мақсади нависанда дар асари бадеӣ, олами образҳо, дараҷаи бадеият ва ҳаёти будани характерҳоро;
- қимати эстетикӣи асарҳои манзум ва тарзи ифодаи онҳоро;
- хусусиятҳои ба худ хоси жанрҳои бадеиро;
- санъати тазод, образҳои бадеӣ, лирикаӣ ва граждании бадин унсурҳои адабию.

Донишомӯзон бояд тавонанд:

- озодона иншо навиштан ва дар доираи имкон озодона ҳикоя карда тавонистани ҳодисаҳои ҳаёти;
- ба кадом жанр ва намуди адабиёти бадеӣ дахлдор будани асари мутолиашударо;
- ҳангоми хондани ифоданоки асари бадеӣ эътибор додан ба хусусиятҳои жанрии он;
- асарҳои адабиёти мумтозро бо ёрии луғат шарҳ додан;
- муайян карда тавонистани санъатҳои шеърӣ ва унсурҳои бадеиро.

Намуди корҳои хаттӣ ва даҳонӣ аз адабиёт барои синфи VIII

Шифоҳӣ:

- хониши мавзуну бурро ва эътибор додан ба хусусиятҳои жанрии асар;
- хониши хомӯшона;
- аз ёд гуфта тавонистани матнҳои шеърӣ;

— тавсиф додан ба қаҳрамонони асарҳои насри.

Корҳои хатти:

— тартиб додани нақшаи сода ва мураккаб доир ба муносибати хислатҳои ду қаҳрамон ва ё гуруҳи қаҳрамонони асари бадеи;

— нақли мухтасари хатти бо унсурҳои тавсифи хислатҳои қаҳрамони асари бадеи;

— навиштани шарҳ бо ёрии лугат оиди асарҳои адабии мумтоз;

— навиштани иншо доир ба асарҳои омӯхташуда;

— навиштани иншо, тақриз ба асарҳои мустақилона ва берун аз синф хондашуда.

Синфи IX (102 соат)

Адабии бадеи — воситаи ташаккули руҳияти инсон (2 соат).

Адабии бадеи — маҳсули образноки тафаккур Мақоми тафаккури образнок дар ташаккули руҳи инсон. Муносибати байниҳамдигарии тафаккури бадеи ва мантиқи. Мавқеи тарбияи ҳиссиёт дар ташаккули *инсонии комил*. Мақоми сухани бадеи дар ташаккули ҳиссиёти шахс.

Вазифаҳои адабии бадеиро муайян намудани мақсади он. Мавҷудияти вазифаҳои тарбияви, эстетикӣ ва маърифии адабии бадеи.

Мақоми тарбияви доштани адабии бадеи, ки дар тӯли асрҳо офарида шудааст ва ба ташаккули хислатҳои ахлоқи нигаронида шудааст.

Вазифаи тарбияи эстетикиро ба ҷо овардани адабии бадеи ба туфайли тасвири зебоиҳои ҳаёт.

Пайвасти ба ривоҷи эҳсосоти хонанда ба тараққиёти тафаккури маънавии вай таъсир кардан ва ҷиҳатҳои маърифии онро ташкил намудани адабии бадеи. Мақоми адабии бадеи дар ташаккули тафаккури истиқлоли милли.

Маҳмудхоҷа Бехбудӣ (2 соат).

Зиндагиномаи Маҳмудхоҷа Бехбудӣ. Фаъолияти маърифатпарварӣ ва адабии ӯ. Бехбудӣ — ношир ва муҳаррири рӯзномаҳои «Самарқанд», «Оина». Фаъолияти тарҷумонӣ, омӯзгорӣ, илмӣ ва адабии ӯ. Инқилоби соли 1917-ро хуш накарда, бо баҳонаҳои сафари ҳаҷ тарки Ватан кардани адиби маърифатпарвар. Сабаб ва сабабгори қатли Бехбудӣ.

Фаъолияти адабии Бехбудӣ ва вобастагии он бо рӯзноманигори.

Драмаи «Падаркуш» — аввалин асари сахнави дар адабиёти халқҳои Осиёи Марказӣ. Мавзӯ ва ғояи асар. Муваффақияти драма ва таъсири он ба ҳамзамонон. Тарҷума ва наشري он баъди истиқлоли Ӯзбекистон.

Мақоми Бехбудӣ дар адабиёти маорифпарварии халқҳои Осиёи Марказӣ. Эҳтироми Бехбудӣ дар замони мо.

Назариёи адабиёт: маълумот дар бораи драма (1 соат).

Нақибхон Туғрал (3 соат).

Шарҳи ҳоли Туғрал ва мероси адабии ӯ. Мазмун ва мундариҷаи ғоявии шеърҳои нахустини Туғрал.

Лирикаи Туғрал. Таҳлили ғазалҳои «Дил ба тоқи абруи ӯ майпарастӣ мекунад», «Қомати дилҷӯи ӯ сарви гулистони кист?». Тараннуми ишқ дар ин ғазалҳо.

Панду ҳикмат дар ашъори Туғрал. Таҳлили «Наврӯзнома» ва «Арза». Забон ва услуби ашъори Туғрал.

Мавқеи Туғрал дар муҳити адабии ибтидои асри XX.

Тошхоҷа Асирия (2 соат).

Зиндагиномаи Тошхоҷа Асирия. Таъсири муҳити адабии ибтидои асри XX ба ташаккули эҷодии Асирия. Ҳамчун бисёр адибони давр ба забонҳои тоҷикӣ ва ӯзбекӣ эҷод кардани Асирия.

Мероси адабии Асирия. Мавзӯ ва мундариҷаи асарҳои тоҷикӣ ва ӯзбекии шоир. Мавқеи тарғиби илму маърифат дар эҷодиёти ӯ.

Шеърҳои «Одамият чист?» ва моҳияти иҷтимоии он.

Масъалаҳои муҳими иҷтимоӣ ва иқтисодии давр дар эҷодиёти Асирия. Асирия ва масъалаи обёри намудани кишвар. Мазмун ва мундариҷаи маснавии «Дар таърифи ҷӯи Бекобод».

Мавқеи Асирия дар адабиёти ибтидои асри XX.

Назариёи адабиёт: адабиёти бадеӣ ва ҳифзи табиат (1 соат).

Абдурауф Фитрат (3 соат).

Маълумот дар бораи ҳаёт ва сарнавишти Абдурауф Фитрат. Мероси адабии Фитрат ба забонҳои тоҷикӣ ва ӯзбекӣ.

Ақидаҳои маорифпарварии Фитрат дар «Мунозира» ва «Баёноти сайёҳи ҳиндӣ». Фитрат — асосгузори содда кардани забони тоҷикӣ.

Ҳиссиёти истиқлоли миллию ватанхоӣ дар эҷодиёти Фитрат.

Мавқеи Фитрат дар адабиёти ибтидои асри XX.

Садриддин Айний (5 соат).

Тарҷумаи ҳоли Садриддин **Айни**. Шинос будани хонанда бо ӯ аз синфҳои поён. Марҳилаҳои эҷодиёти Садриддин **Айни**. Мероси бадеӣ ва илмӣ **Айни**. Сабабҳои аз назм ба насрнавиҷ гузаштани **Айни**.

Айни — шоир. Шеърҳои дар ибтидои фаъолияти эҷодӣ навиштаи **Айни**. Ашъори маорифпарваронаи **Айни**. **Айни** — шоири навобар.

«Марғи судхӯр» ва мавқеи он дар насри умумичаҳонӣ. Мавзӯ ва мундариҷаи қисса. Қорӣ Исмаи — типӣ бадеии судхӯрони ҳамон давр. Мумсиқӣ, фиребгарии Қорӣ Исмаи. Маҳорати портретофарии Садриддин **Айни** дар асар. Унсурҳои суҷет ва ҳаллу фасли он дар асар. «Марғи судхӯр» — барҷастатарин асари насрии ҳаҷвӣ дар адабиёти тоҷик.

Мақоми Садриддин **Айни** дар инкишофи фарҳангу адабиёти тоҷик.

Моҳияти асарҳои илмӣ ӯ дар бунёди таърихи адабиёти тоҷик. Мавқеи оламшумули эҷодиёти бадеӣ ва илмӣ Садриддин **Айни**.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи тип ва типикунони дар адабиёти бадеӣ (1 соат).

Абулқосим Лоҳутӣ (3 соат).

Зиндагиномаи Лоҳутӣ. Марҳилаҳои ҳаёт ва эҷодиёти вай. Мазмун ва мундариҷаи ашъори Лоҳутӣ дар марҳилаи аввали эҷодиёташ. Мавзӯ ва ғояи асарҳои дар байни солҳои 1907-1922 эҷодкардаи Лоҳутӣ. Инъикоси мубориза барои истиқлоли миллӣ, ободии Ватан, озодии иҷтимоӣ дар шеърҳои «Ватан вайрона...», «Маънии одам».

Сабабҳои ба Туркия ва Ироқ сафар кардани Лоҳутӣ ва услуби шеърҳои дар ин давра эҷодкардаи шоир. Таҳлили ғазалҳои «Ҷаҳат сӯзи диламро дар ҷаҳон парвона медонад», «Зи шаб то бомдодон мекунам фарёду менолам».

Тоҷикистон — Ватани дуҷоми Лоҳутӣ. Адабиёти нави тоҷикро дар як саф бо Садриддин **Айни** истода ривож додани Лоҳутӣ. Инъикоси ҳаёти одамони меҳнатдӯсти Тоҷикистон, вазъи фарҳангу иқтисод ва манзараҳои дилфиреби кишвар дар ашъори ин давраи Лоҳутӣ. Нигоришоти маҷозии рамзӣ дар эҷодиёти Лоҳутӣ. Дар асоси таҳлили манзумаҳои «Мӯр ва офтоб», «Паҳлавон Ошти», «Достони Мардистон» кушода шудани ин маънӣ.

Сурудҳои Лоҳутӣ ва ҳалқияти он.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи рамз ва истифодаи он дар адабиёти бадеи (1 соат).

Мирзо Турсунзода (3 соат).

Ҳаёт ва фаъолияти эҷодии Мирзо Турсунзода. Оғози фаъолияти адабии ӯ. Инкишофи минбаъдаи он. Мувофиқи талаботи давру замон интиҳоб шудани мазӯъ ва мундариҷаи асарҳои ӯ дар марҳилаи аввали эҷодиёташ.

Мирзо Турсунзода — сарояндаи сулҳу амонӣ ва мунодии дӯстии халқҳо. Силсилаи шеърҳои «Қиссаи Ҳиндустон». Таҳлили шеърҳои чудоғона.

Таърифи зан аз нигоҳи Турсунзода. Таҳлили шеърҳои «Зан агар оташ намешуд», «Се нозанини Шарқ», «Дастӣ модар».

Инъикоси мавзӯҳои Шарқи хоричӣ, озодӣ, истиқлолияти миллии сулҳу амнияти халқҳо дар достони «Чони ширин». Хусусиятҳои жанри-бадеии достон.

Паҳлуҳои дигари эҷодиёти Мирзо Турсунзода.

Мавқеи Мирзо Турсунзода дар ҷаҳони асри XX.

Назарияи адабиёт: силсилаи шеърҳо (1 соат).

Ҷалол Икромӣ (3 соат).

Маълумот дар бораи зиндагинома ва фаъолияти эҷодии Ҷалол Икромӣ — шогирд ва давомдиҳандаи беҳтарин анъанаҳои Садриддин Айни. Инъикоси ҳамин масъала дар асари Ҷалол Икромӣ «Устоди ман, мактаби ман, худи ман». Тарзи баёни нависанда дар асар. Аҳамияти тарбиявии асар барои пос доштани эҳтироми устод дар гузашта ва замони мо.

Ҷалол Икромӣ — насрнавис, муаллифи қисса ва романҳо. Маълумот дар бораи мавзӯъ ва мундариҷаи қиссаҳои «Тирмор», «Ситора», «Ман гунаҳкорам», «Тори анкабут». Маҳорати романнависи адиб дар сегонаи «Духтари оташ», «Дувоздаҳ дарвозаи Бухоро», «Тахти вожун». Ҳақиқати таърихӣ ва ҳақиқати ҳаётии дар ин асарҳо.

Романҳои «Саргузашти Сафармаҳсум» ва «Сафармаҳсум дар Бухоро». Мавқеи ҳаҷву мутоиба дар симои Сафармаҳсум. Маҳорати характерофарии адиб дар роман. Муносибати адиб бо эҷодиёти шифоҳии халқ. Манзараҳои бадеии ҳаёти мардум дар роман. Аҳамияти омӯхтани эҷодиёти Ҷалол Икромӣ дар замони мо.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи жанри романи ҳаҷвӣ (1 соат).

Сотим Улуғзода (4 соат).

Зиндагиномаи Сотим Улуғзода. Мавзӯ ва мундариҷаи асарҳои дар солҳои гуногун офаридани Сотим Улуғзода. Хусусиятҳои жанри ва бадеии онҳо.

Муроҷиат ба мавзӯҳои муҳими таърихӣ ва офаридани образҳои шахсони таърихӣ аз ҷониби Сотим Улуғзода. Мавзӯ ва мундариҷаи ғоявии драмаҳои таърихӣ «Рудакӣ», «Темурмалик», «Алломаи Адҳам ва дигарон», «Ҷиғонии Ибни Сино», қиссаи «Ривояти сӯғдӣ», романҳои «Восеъ» ва «Фирдавс».

Фирдавс — романи милли. Саҳифаҳои зиндагии Абулқосим Фирдавс пайваста бо офаридани «Шоҳнома» дар роман. Мавқеи ҳаёли бадеӣ дар офариниши образҳои асосии асар ва инкишофи воқиаҳо дар роман. Рӯҳи ватандӯсти доштани роман. Аҳамияти таърихӣ илмӣ, бадеию эстетикӣ доштани романи «Фирдавс». Забон ва услуби роман.

Мавқеи Сотим Улуғзода дар адабиёти асри ХХ.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи романи таърихӣ (1 соат).

Ҳабиб Юсуфӣ (2 соат).

Тарҷумаи ҳол ва фаъолияти адабии Ҳабиб Юсуфӣ. Мазмун ва мундариҷаи ғоявии ашъори шоир. Ватан — мавзӯи асосии назми Ҳабиб Юсуфӣ. Вусъат ва гуногунмаъногии мафҳуми Ватан дар ашъори ӯ. Поэтикаи ашъори Ҳабиб Юсуфӣ: услуби нигориш, бадеият, шаклҳои нави шеърӣ, вазнҳои тоза. Тарғиби ғояи ватандӯсти дар шеърҳои Ҳабиб Юсуфӣ. Таҳлили шеърҳои «Ишқи Ватан», «Ба Ватан», «Баҳори Ватан», «Ман Ватанро беш аз ҳарвақта дорам дӯсттар».

Лирикаи граждани ва пейзаж дар эҷодиёти Ҳабиб Юсуфӣ. Таҳлили шеърҳои «Дар шаъни ҳаёт», «Манзараҳои тирамоҳи ҷануб», «Манзараи Кавказ», «Бар ҳар қучот равам, дил диёри ман гӯяд».

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи лирикаи граждани ва манзаравӣ (1 соат).

Фотех Ниёзи (3 соат).

Зиндагиномаи Фотех Ниёзи. Марҳилаи эҷодиёти адиб.

Фотех Ниёзи — адиби ҷанговар. Мавзӯ ва мундариҷаи асарҳои дар замони Ҷанги Ватани солҳои 1941-1945 ва баъди он навиштаи адиб. Тасвири воқиаҳои майдони ҷанг ва ақибгоҳ дар романҳои «Вафо», «Ҷар беша гумон мабар, ки холист». Ифодаи ёфтани дӯстии халқҳо дар эҷодиёти Фотех Ниёзи.

Таҳлили қиссаи «Духтари ҳамсоя». Мавзӯ ва гоия асар. Мавқеи зан дар ҷамъият аз назари Фотеҳ Ниёзи. Аҳамияти тарбиявии асар.

Мақоми Фотеҳ Ниёзи дар таърихи адабиёти тоҷик.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи жанри повест (1 соат).

Мўмин Қаноат (2 соат).

Маълумот дар бораи ҳаёт ва фаъолияти Мўмин Қаноат. Мундариҷа, жанр ва сохти асарҳои Мўмин Қаноат. Шеърҳои лирикий, силсилаи шеърҳо ва дostonҳои шоир. Инкишофи жанри дoston дар эҷодиёти Мўмин Қаноат. Маълумоти умумӣ дар бораи дostonҳои «Мавҷҳои Днепр», «Достони оташ», «Суруши Сталинград», «Китобҳои захмин» ва ғайра.

«Ғахвораи Сино» — дostonи таърихӣ ва иҷтимоӣ. Тасвири эпикӣ образи Сино. Кашфи бадеии рӯзгори Сино дар дoston. Асоси илмию фолклорӣ доштани дoston. Тақомули жанри дoston дар эҷодиёти шоир.

Мавқеи Мўмин Қаноат дар адабиёти муосири тоҷик.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи дostonи таърихӣ ва иҷтимоӣ (1 соат).

Фазлиддин Муҳаммадиев (3 соат).

Ҷараёни зиндагии Фазлиддин Муҳаммадиев. Мавзӯ ва мундариҷаи очерк ва ҳикояҳои Фазлиддин Муҳаммадиев. Дар очерки «Писари газета» тасвир ёфтани ҳасби ҳоли худи муаллиф.

Мавзӯ ва гоия ҳикоя ва қиссаҳои Фазлиддин Муҳаммадиев. Инъикоси маъноӣ ҳаёти инсон дар онҳо. Таҳлили гоёвӣ-бадеии ҳикояи «Рӯзи дафни Усто Оқил».

Таҷқиқи масъалаҳои иҷтимоӣ ва характери ҳамзамонон дар романи «Палатаи кунҷакӣ». Бозёфтҳои эҷодии адиб дар роман. Хусусиятҳои ба худ хоси образҳои Ивон-амак, Носир Аббос, Иброҳимҷон. Робитаи ирсии наслҳо яке аз масъалаҳои марказии роман.

Услуб ва маҳорати нависандагии Фазлиддин Муҳаммадиев.

Мавқеи Фазлиддин Муҳаммадиев дар адабиёти тоҷик.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи жанри очерк (1 соат).

Лоик Шералӣ (3 соат).

Зиндагиномаи Лоик. Мавзӯ, мундариҷа ва жанрҳои эҷодиёти Лоик.

Мавзӯи Ватан ва модар дар шиъори салқон гуногун,
Мавқеи шаклҳои анъанавӣ — ҳама ва рубоӣ дар ҷодиди-
ти Лоиқ. Таҳлили ғазали «Сӯро, Шайх Аҷам, Фардо маро ту
зинда хоҳӣ дошт», рубоӣ ва шиъри «Ҷами Хайме».

Мавқеи Лоиқ дар адабиёти муосири тоҷик.

Назарияи адабиётӣ маълумот дар бораи лутфи суҳан
(1 соат).

Ўрун Кӯҳзод (2 соат).

Маълумот дар бораи ҳаёт ва роҳи эҷодии адиб. Мавзӯ
ва мундариҷаи ҳикоя ва қиссаҳои нависанда. Инъикоси му-
аммоҳои ахлоқию маънавия дар қиссаи «Кини ҳумор».

Инъикоси як рӯзи зиндагии устод Айни дар қиссаи «Як
рӯзи дароз, рӯзи бисёр дароз». Образи Садриддин Айни дар
асар. Таърихият ва бадеияти қисса.

Мавзӯ ва мундариҷаи романи «Ҷам кӯҳи баланд, ҷам
шаҳри азим». Маълумот оиди дигар асарҳои дар солҳои охир
эҷодкардаи адиб.

Мавқеи Ўрун Кӯҳзод дар насри муосири тоҷик.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи романи пси-
хология (1 соат).

Болта Ортиқов (2 соат).

Зиндагиномаи адиб. Оғози фаъолияти Болта Ортиқов
ҳамчун нависандаи бачагон. Мавзӯ ва мундариҷаи аввалин
маҷмӯаҳои ӯ.

Мавқеи ҳаҷв дар эҷодиёти нависанда. Таҳлили қиссаи
«Ҳирси дунё». Мазаммати ҷоҳу молпарастӣ дар асар. Харак-
теристикаи образҳои асар.

Инъикоси арзишҳои милли, қадри инсон дар «Чаҳор
ҳикоят». Забон ва услуби асарҳои Болта Ортиқов.

Мавқеи Болта Ортиқов дар адабиёти тоҷик.

Бозор Собир (3 соат),

Зиндагиномаи шоир. Фаъолияти эҷодии адиб. Мавзӯ
ва мундариҷаи ашъори давраи аввали эҷодиёти шоир.

Инъикоси мавзӯҳои Ватан, таърих, қисмати халқ, та-
маддун ва ғайра дар эҷодиёти шоир. Ҷанбаи таърихӣ гирифт-
тани назари лирикиву фалсафӣ дар шеърҳои «Мижғони шаб»,
«Офтобниҳол». Мавқеи лирикаи тасвирия дар шеърҳои маҷ-
мӯаи «Бо чамидан, бо чашидан...»

Мавқеи шеъри нав дар эҷодиёти Бозор Собир.

Саттор Турсун (2 соат).

Маълумот дар бораи ҳаёт ва эҷодиёти нависанда. Нахустин ҳикояҳои Саттор Турсун. Инъикоси муаммоҳои ахлоқӣ-иҷтимоӣ дар ҳикояи «Ситораи корвонкуш».

Мавзӯ ва мундариҷаи қиссаҳои Саттор Турсун. «Камони Рустам» — қиссаи ахлоқӣ-тарбиявӣ. Инъикоси ҳаёт ва рафтору кирдори ҷавонон дар повест.

АДАБИЁТИ ЎЗБЕК

Абдулло Қодирӣ (2 соат).

Зиндагиномаи адиб. Мавзӯ, мундариҷа ва доираи эҷодиёти Абдулло Қодирӣ. Мавқеи Абдулло Қодирӣ дар инкишофи адабиёти солҳои 20—30 -юми асри бистуми ўзбек.

Мавзӯ ва мундариҷаи романҳои «Рӯзҳои мози» ва «Каждум аз меҳроб». Таҳлили бобҳо аз романи «Рӯзҳои мози». Маҳорати таърихнигории Абдулло Қодирӣ. Хarakterистикаи образҳои асосии роман.

Тарҷумаи асарҳои Абдулло Қодирӣ ба забони тоҷикӣ.

Абдулло Орифов (1 соат).

Шарҳи ҳол ва эҷодиёти Абдулло Орифов. Абдулло Орифов — намоёндаи барҷастаи назми муосири ўзбек. Хусусиятҳои ба худ хоси назми лирикии шоир. Мавзӯ ва мундариҷаи ашъори ӯ. Васфи Ватан, забони модарӣ дар эҷодиёти шоир. Таҳлили шеърҳои «Ўзбекистон», «Забони модарӣ».

Маънои ҳаёти инсон дар ашъори иҷтимоии шоир. Таҳлили шеъри «Мамнӯъгоҳ». Ифодаи дӯстии халқҳои тоҷику ўзбек дар шеъри «Ўзбек тоҷик».

Тарҷумаи шеърҳои Абдулло Орифов ба забони тоҷикӣ.

АДАБИЁТИ ҶАҲОН

Саид Нафисӣ (2 соат).

Зиндагиномаи адиб. Саид Нафисӣ яке аз донишмандони адабиёт дар Эрон. Муносибати Саид Нафисӣ бо адабиёти тоҷик. Тадқиқотҳои ӯ доир ба адабиёти тоҷик.

Саид Нафисӣ насрнавис ва шоир. Аз новелла ба роман-нависӣ гузаштани адиб. Мавзӯ ва ғояи романи «Нимароҳи биҳишт». Инъикоси тазодҳо ва бесарусомониҳои зиндагии

мардуми Ирон дар роман. **Характеристикаи образҳои асосии роман. Симои занон дар роман.**

Мавқеи Саид Нафисӣ дар адабиёти ҷаҳони асри XX.

Чингиз Айтматов (3 соат).

Ҳаёт ва фаъолияти эҷодии Чингиз Айтматов. мавзӯ ва мундариҷаи қиссаҳои Чингиз Айтматов. Аз нахустин қиссаҳо — «Рӯ ба рӯ» ва «Ҷамила» шӯҳрати ҷаҳонӣ пайдо кардани адиб. Мавзӯ ва мундариҷаи қиссаҳои Чингиз Айтматов. Хусусиятҳои ба худ хоси наصري Чингиз Айтматов: мӯъҷазбаёнӣ, интиҳоби қаҳрамонҳо аз байни мардуми одди, ҳамбастагии гузашта бо имрӯзу фардо, мавқеи рамз, истифода аз эҷодиёти шифоҳии мардумӣ, баёни муаммоҳои умумбашарӣ.

Мавзӯ ва мундариҷаи қиссаҳои «Киштии сафед», «Нахустин устод». Инъикоси муносибати инсон бо табиат дар ин қиссаҳо.

Дар романҳои «Дуроҳаи бӯронӣ», «Қиёмат», «Касандра» тасвир ёфтани муаммоҳои умумбашарӣ. Характеристикаи образи Едигеи Бӯронӣ аз романи «Дуроҳаи бӯронӣ». Вобастагии тамоми хатти сужети романи ӯ. Хати фолклори дар роман (ҳикоятҳои Раймали оға ва таърихи Найман она бо писараш). Тасвири муносибати Замину Кайҳон ва дар он ифода шудани орзуву умеди оламиён нисбати нест гардида-ни номи ҷанг аз сайёраи мо.

Чингиз Айтматов — нависандаи забардасти қарни мо.

Назарияи адабиёт: маълумот дар бораи фантастикаи илмӣ ва бадеӣ (1 соат).

Маънавияти миллии Адабиёти бадеӣ ва ҷавонон (6 соат).

Мақоми маънавият дар тараққиёти иҷтимоии миллат. Мавқеи адабиёти бадеӣ дар ташаккули маънавияти миллии. Хусусиятҳои ба худ хоси омӯзиши намунаҳои беҳтарини адабиёти ҷаҳонӣ ва зарурати он дар ташаккули фазилатҳои ахлоқии милли ва умумбашарӣ. Мавқеи адабиёти миллии ҳар як халқ дар ин бобат.

Адабиёти бадеӣ ҳамчун воситаи муҳим дар ташаккули руҳияти шахс тавассути баёни рафтору кирдори ашхоси дигар. Адабиёти ғании милли — асоси боигарии маънавияти миллии. Мавқеи ба худ хоси адабиёти тоҷик дар ташаккули фазилатҳои маънавии умумбашарӣ ва адабиёти ҷаҳонӣ.

Таърихи қадима доштани адабиёти тоҷик ва заминаҳои он. Марҳилаҳои инкишоф ва тараққиёти он. Муносибати он бо ҳаёти иҷтимоӣ. Жанр ва намудҳои адабиёти мумтозу муо-

сири тоҷик. Робита ва таъсири инкишофи адабиёти бадеӣ бо ривоҷ ёфтани тафаккури миллии ва ҳаёти иҷтимоии мардум.

Омили ба давраҳо тақсим карда омӯхтани таърихи адабиёти тоҷик. Ҳангоми ба давраҳо тақсим намудан, на танҳо ба марҳилаҳои таърихи халқ, балки дар чараёни воқеаҳои таърихӣ ривоҷ ёфтани тарзи тафаккури мардум ва эҷодкорони он эътибор додан.

Дар асоси така намудан ба комёбиҳои илми адабиётшиносии гузаштаву муосир ба давраҳои зерин тақсим кардани таърихи адабиёти тоҷик:

а) адабиёти замони қадим — аз замони қадим то истилои арабҳо;

б) адабиёти давраи таъсири ислом;

в) адабиёти маорифпарварӣ ва истиқлоли миллии.

Мавҷудияти адабиёти бадеӣ дар сарзамини осийи Марказӣ ва Хуросон ба забони қадимаи тоҷикӣ ҳанӯз аз асрҳои пеш аз милод то ҷорӣ шудани ислом дар ин сарзамин.

Пайдоиши адабиёти даризабон. Инкишофи он дар асри X — дар аҳди давлати Сомониён. Тараққиёти минбаъдаи он ва васеъ гардидани ҳудуди ҷуғрофии он дар доираи васеи Осийи Марказӣ, Ирон, Ҳиндустон ва як қатор минтақаҳои дигар. «шаш асри шӯҳрат» ном гирифтани асрҳои X-XV нисбати равнақи адабиёти форсу тоҷик дар ин давра.

Мавқеи адибони тоҷик дар инкишофи адабиёти маорифпарварии ибтидоӣ асри XX. Саҳми адибони тоҷик дар инкишофи адабиёти асри XX ва замони муосир.

Эҳтиёҷ ба адабиёти бадеӣ дар замони тараққиёти илму техника, авҷ гирифтани воситаҳои гуногуни ахборот.

Таъсири пурқуввати адабиёти бадеӣ дар фаъолияти кино, телевидение, радио, интернет барин воситаҳои ахбори мадания.

Мавқеи адабиёти бадеӣ нисбати ҳозирҷавобона дарк кардани воқиаҳои давру замон. Тамоилҳои асосии адабиёти муосири тоҷик. Адибони муосири тоҷик — ворисон ва давомдиҳандагони беҳтарин анъанаҳои адибони мумтоз ва пешгузаштаи худ. Мавқеи шеърӣ нава дар назми муосири тоҷик. Инкишофи он аз ҷониби Мӯъмин Қаноат, Гулназар, Гулрухсор, Фарзона ва дигарон. Инкишофи насри бадеии тоҷик дар заминаи анъанаҳои пешина ва навапардозии Сотим Улугзода, Фазлиддин Муҳаммадиев, таъсири эҷодиёти Чингиз Айтматов, Расул Ғамзатов ба эҷодиёти адибони му-

осири тоҷик Саттор Турсун, Баҳманёр, Баҳром Фирӯз, Кароматулло Мирзоев, Иноят Насриддин ва дигарон.

Инкишофи адабиёти тоҷик дар сарзамини Ўзбекистони соҳибистиқлол. Мавқеи маҳфилҳои адаби. Нашри маҷмӯаҳои дастҷамъии «Гулдастаи Самарқанд», «Каҳкашонии орзу», «Чилои ахтарони Сӯх» ва китобҳои алоҳидаи Болта Ортиқзода, Қонибек Қувноқ, Адаш Истад, Салим Кенча, Акбар Пирӯзи, Паймон, Абдулло Субҳон, Ҳамрокул Даврон, Аминҷон Шукуров, Бекназар, Чоршанбеи Деҳнави, Асад Гулзода, Зебунисои Тоҳириён, Нодир Нодирӣ, Муҳаммад Шодӣ, Маҳбуба Неъматзода, Ҷаъфари Муҳаммад, Озармеҳр, Парисо ва дигарон. Рӯзномаи «Овози тоҷик» — минбари суҳанварони тоҷики Ўзбекистон.

Робитаи адабии тоҷику ўзбек дар гузашта ва имрӯз. Тарҷумаи бадеӣ — воситаи муҳими ҳамкориҳои адабии тоҷику ўзбек.

Хизмати олмиони адабиётшиносии Ўзбекистон Шоислом Шомухаммедов, Ҳамидҷон Ҳомидӣ, Раҳим Муқимов, Ботурхон Валихоҷаев, Ҳасан Қудратуллоев, Садри Саъдиев, Аҳмад Абдуллоев, Аслиддин Қамарзода, Солеҳ Ҳалимов, Абдусалом Самадов, Мӯҳсин Умарзода, ва дигарон дар тадқиқи тарғиби адабиёти мумтозу муосири тоҷик дар Ўзбекистон.

Омӯзиши мукаммали таърихи адабиёти тоҷик дар зинаҳои болои таҳсил — литсейҳои академӣ, коллеҷ, донишқада ва донишгоҳҳо.

Ҷамъии соатҳо

Барои омӯхтани асарҳо — 84 соат.

Барои корҳои амалӣ — инкишофи нутқи мураттаб — 10 соат.

Барои хониши берун аз синф — 4 соат.

Барои такрор — 4 соат.

МАТНҲО БАРОИ АЗ ЁД КАРДАН

Нақибхон Туграл. Интихобан аз газалиёт.

Садриддин Айни. «Гули сурх», «Ин ҳама ширинлабон».

Абулқосим Лоҳутӣ. «Ватан вайрона», «Парвона медонад».

Мирзо Турсунзода. «Ватан», «Зан агар оташ намешуд».

Порча аз достони «Қони ширин».

Ҳабиб Юсуфӣ. «Ба Ватан», «Қалам».

Муъмин Қаноат. Шеърҳо интихобан. Порчаи «Мавҷҳои бародарӣ» аз «Мавҷҳои Днепр».

Лоиқ Шерали. «Ватан якто», «Ёдгории Айни», рубоӣёт ва дубайтиҳо интихобан.

Бозор Собир. «Забони модарӣ», «Офтобниҳол».

Абдулло Орифов. «Ўзбекистон», «Ўзбеку тоҷик».

Аз шеърҳои шоирони муосири тоҷики Ўзбекистон бо интиҳоби омӯзгор.

БАРОИ ХОНИШИ БЕРУН АЗ СИНФ

Маҳмудхоҷа Беҳбудӣ. «Падаркуш».

Абдурауф Фитрат. «Баёноти сайёҳи ҳиндӣ», «Қиёмат».

Садриддин Айни. «Ёддоштҳо», «Марги судхӯр».

Мирзо Турсунзода. Силсилаи шеърҳои «Қиссаҳои Ҳиндустон».

Ҷалол Икромӣ. «Духтари оташ», «Саргузашти Сафармаҳсум», «Устоди ман, мактаби ман, худи ман».

Сотим Улугзода. «Ривояти суғдӣ», «Фирдавси», «Алломаи Адҳам ва дигарон».

Фотеҳ Ниёзи. «Сарбозони бесилоҳ», «Духтари ҳамсоя».

Муъмин Қаноат. «Гаҳвораи Сино».

Ҷазлиддин Муҳаммадиев. Маҷмӯи «Сози Мунаввар», романи «Палатаи кунҷакӣ».

Лоиқ Шерали. Маҷмӯаи «Офтобборон».

Ўрун Кӯҳзод. «Тақвими роҳгум».

Болта Ортиқов. «Ҳирси дунё», «Нони Самарқанд», «Чор ҳикоят».

Саттор Турсун. Маҷмӯаи «Камони Рустам», романи «Серӯзи як баҳор».

Абдулло Қодирӣ. «Рӯзҳои мозӣ», «Каждум аз меҳроб».

Саид Нафиси. «Нимароҳи биҳишт».

Чингиз Айтматов. «Киштии сафел», «Дуроҳаи бўронӣ».

Китобҳои нашргардидаи адибони тоҷики Ўзбекистон, асарҳои ба тоҷики тарҷума ва нашргардидаи адибони ўзбек.

Талаботи асосӣ ба донишу маҳорати донишомӯзони синфи IX

Донишомӯзон бояд донанд:

— ифоданок хонда тавонистани ҳар гуна матни асари бадеӣ;

— бо тартиби муайян ҳикоя кардани онҳо;

— аз рӯи хусусияташон ба жанрҳо тақсим намудани адабиёти бадеӣ;

— аҳамияти типикӣ, таърихӣ ва умумибашарии образҳои барҷастаи бадеӣ;

хусусиятҳои шаклии санъатҳои шеърӣ дар дохили матнҳои бадеӣ бударо.

Донишомӯзон бояд тавонанд:

— шарҳ додани асарҳои мутолиашуда тавассути луғат ва матнҳои азёдшуда бе истифодаи луғат;

— муайян карда тавонистани вазни шеърҳои бо арӯз навишташуда;

— эзоҳ дода тавонистани хусусиятҳои ба худ хоси унсурҳои назарии адабиёти бадеӣ аз қабилӣ афсона, суруд, ривоят, тарона, зарбулмасалу мақол, панду ҳикмат, таносуби суҳан, таҷнис, лирикаӣ иҷтимоӣ ва ишқӣ, қаҳрамони лириқӣ ва монанди инҳо;

— нақд карда тавонистани сужети мукаммали асарҳои насрӣ, назмӣ ва драмавӣ;

навишта тавонистани тақриз ва мулоҳизаҳои мустақил доир ба асарҳои адабиёти мумтоз ва муосир;

— истифода бурда тавонистани аз асарҳои илмӣ, мақолаҳои танқидӣ адабӣ, луғатҳо ва маълумотномаҳо;

— тартиб додани маъруза, мақола бо истифода намудан аз сарчашмаҳо.

НАМУДИ ҚОРҲОИ ХАТӢ ВА ШИФОҲӢ АЗ АДАБИЁТ БАРОИ СИНФИ IX

Шифоҳӣ.

Муайян намудани хусусиятҳои асарҳои мутолиашуда. Баён намудани тақриз-ҳикоя аз рӯи асарҳои омӯхташуда. Тавсифи як ё якчанд образ-симоҳӣ бадеӣ. Муайян намудани тарҷумаи ҳоли нависандагон дар асоси воқеоте ки бо ҳаётшон алоқаманд дар асарҳояшон тасвир ёфтааст. Ифоданок хондани асарҳои дар ҳамаи жанрҳои адабиёти бадеӣ офаридашуда.

Қонҳои хатӣ.

Навистани иншоӣ муаммовӣ бо таснифи санъатҳои бадеӣ дар асоси асарҳои омӯхташуда. Тартиб додани нақшаи тақриз ё мақолаҳои илмӣ-маърифӣ дар бораи ягон асари бадеӣ. Гирифтани иқтибос аз онҳо ва ифода намудани силсилаи афкор.

Навистани тақриз оиди ягон асари мустақил хондашуда, асари саҳнавӣ, кинофилм, намоиши телвизунӣ ё худ асари санъати тасвирий. Навистани матни маъруза ва ё мақола доир ба мавзӯи адабӣ-таърихӣ. Навистани иншоӣ адабӣ дар асоси нақшаи мукамал дар бораи асари омӯхташуда. Навистани иншоӣ эҷодӣ-адабӣ оиди асаре ки берун аз синф хонда шулдааст ва ё дар мавзӯи озод.

М у н д а р и ч а

Мактуби эзоҳи 3

БАРНОМАИ ТАЪЛИМИ АДАБИЁТ:

Синфи V	11
Синфи VI	24
Синфи VII	35
Синфи VIII	46
Синфи IX	55

БАРНОМАИ АДАБИЁТИ ТОЧИК БАРОИ СИНФҲОИ V-IX

Ўзбекистондаги таълим тожик тилида олиб
бориладиган мактабларнинг V-IX синфлари учун
тожик адабиёти дастури

Тузувчилар: А.Қамарзода С.Саъдиев, С.Ҳалимов,
А.Самадов, У.Қамарзода

Саҳифабанди компютери *Б.Ашуров*

Ба чопаш рухсат дода шуд 6.01.2003. Андозаи 84x108 $\frac{1}{16}$.
Чопи офсети, қоғази № 1. Ҷузъи нашри 5,5. Ҷузъи
чопи 4,6. Супориши № 33 . Адади нашр 1000 нусха.
Нархаш шартномави.

700027, Тошканд, кўчаи Ўзбекистон 80, нашриёти
«Зиё чашмаси» Шартномаи 11-2003.

Дар матбааи Маркази Таълими Ҷумҳури чоп шудааст.

